

Odnos NDH prema Međimurju i mađarska okupacija (1941. - 1945.)

Kovač, Patrik

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:573952>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

Patrik Kovač

**ODNOS NDH PREMA MEĐIMURJU I MAĐARSKA
OKUPACIJA (1941. – 1945.)**

Diplomski rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

PATRIK KOVAČ

**ODNOS NDH PREMA MEĐIMURJU I MAĐARSKA
OKUPACIJA (1941. – 1945.)**

Diplomski rad

JMBAG: 0313006488, redoviti student

Studijski smjer: diplomski studij povijesti

Predmet:

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Pula, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 1. rujna 2018.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 1. rujna 2018.

Potpis

Sadržaj:

Uvod	6
1. Prilike u Međimurju uoči Drugog svjetskog rata	8
1.1. Međimurje u očima Mađara	11
2. Ulazak Nijemaca i uspostava ustaške vladavine	14
3. Mađarska okupacija Međimurja	17
3.1. Pitanje Međimurja između NDH i Kraljevine Mađarske.....	30
3.2. Konačna aneksija Međimurja 16. prosinca 1941.	35
3.2. Uvođenje civilne uprave i opća vojna obaveza	40
3.3. Žandarmerija i sudstvo	46
4. Školstvo Međimurja pod mađarskom okupacijom.....	51
5. Oslobođenje Međimurja.....	58
Zaključak	62
Izvori i literature	64
Sažetak.....	66
Abstract	67

Uvod

Međimurje, kao i ostatak Hrvatske u Drugom svjetskom ratu pripalo je pod vlast NDH. Međutim ustaška vlast u Međimurju trajala je relativno kratko. Teški odnosi NDH s Italijom bili su gotovo jednaki kao i s Mađarskom. Mađarska je ubrzo okupirala Međimurje, a pitanje pripajanja dovodilo je do čestih sukoba i neslaganja između NDH i Kraljevine Mađarske. Odnosi su bili toliko loši da su uskoro prekinute diplomatske veze. Naime, ustaška vlast u Zagrebu nikad nije priznavala mađarsku vlast u Međimurju.

O problemu mađarske okupacije i odnosu NDH prema Međimurju u historiografiji se pisalo malo i većina je tih radova nepovezana u jednu cjelinu. Dosadašnja literatura međimurske povijesti u Drugom svjetskom ratu često je jednostrana te govori o NOP-u, partizanskom pokretu te borbama u Drugom svjetskom ratu. Cilj je ovoga rada obuhvatiti u jednu cjelinu mađarsku okupaciju Međimurja i stav NDH prema okupaciji. Bavit ću se također pitanjem školstva u Međimurju pod mađarskom okupacijom.

Važni izvori za istraživanje Drugog svjetskog rata na području sjeverne Hrvatske nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, Državnom arhivu za Međimurje, koji se nalazi u Štrigovi, te u Muzeju Međimurja Čakovec u Čakovcu. Kao glavni izvor koristit ću građu koja se nalazi u Državnom arhivu za Međimurje u Štrigovi, a vezana je za fond pod nazivom *Kotarska oblast Čakovec-Prelog u Varaždinu* što je uspostavila sama NDH kako bi nadzirala i pratila što se događa u Međimurju. Fond Kotarske oblasti predstavlja veliku vrijednost za istraživanje Drugog svjetskog rata na području Međimurja te odnosa NDH prema okupaciji. Naime, jedan od osnovnih zadataka Kotarske oblasti bio je dokazivanje nepriznavanja okupacije i pripojenja Međimurja. Za pisanje rada koristit ću i fond *Velike župa Zagorje* te fond *Ministarstva vanjskih poslova NDH*, koji se nalaze u Hrvatskom državnom arhivu. Jedan od izvora biti će mi *Rad V. kolone u Međimurju u vremenu od 1941.-1945.* godine, koji se nalazi u Muzeju Međimurja Čakovec, a pružit će mi jedan zanimljivi pogled na mađarsku okupaciju Međimurja i odnos Mađara prema domicilnom stanovništvu. List *Hrvatski krugoval*, koji je izlazio od 1942. do 1945. godine u

Zagrebu, će mi pružiti kakav je pogled imala vlast NDH prema Međimurcima jer se u 14. broju, list potpuno okreće Međimurju. Kao izvor koristit ću i sačuvane novine iz razdoblja 1941.-1945., *Muraköz-Megyimurje*, koje su izlazile u razdoblju od 1884. do 1914. te od 1941. do 1945. godine te ću pomoću njih vidjeti što su Mađari te mađaroni pisali o Međimurju i Međimurcima tijekom okupacije. List *Hrvatski krugoval* i novine *Muraköz-Megyimurje*, se nalaze u Muzeju Međimurja Čakovec.

Rad sam podijelio na pet poglavlja i potpoglavlja te se nadam se da ću kroz ovaj rad dati jedan opširniji uvid u mađarsku okupaciju Međimurja, kao i samu mađarizaciju te stav, odnosno pogled NDH prema tom pitanju. Međutim, o ovoj temi mogu nastati brojni radovi te se nadam kako će ovaj rad potaknuti i inspirirati mlađe generacije povjesničara na daljnja i detaljnija istraživanja, a da će im moj rad pomoći pri istraživanju.

1. Prilike u Međimurju uoči Drugog svjetskog rata

Kako bi se lakše sagledala događanja koja su se zbivala u Međimurju između dvaju velikih svjetskih ratova te u samom Drugom svjetskom ratu potrebno je reći nešto o zbivanjima u bivšoj Državi SHS, Kraljevstvu SHS, kasnije Kraljevini Jugoslaviji, u čijem je sastavu bilo i Međimurje.¹

Pred kraj Prvog svjetskog rata, Međimurje je bilo u sastavu Ugarskog Kraljevstva te je velik broj stanovništva, odnosno muškaraca, mobilizirano u austrougarsku vojsku i upućivano na bojišta. Zbog ratnih prilika, mađarskih pretenzija na Međimurje, pomanjkanja muškaraca koji bi bili voljni raditi, stanovništvo je živjelo u vrlo teškim uvjetima. Za Međimurje koje je bilo pretežito agrarna zemlja, poljoprivreda i stočarstvo bile su glavne gospodarske grane od kojih su stanovnici živjeli. Međutim mobilizacija muškaraca u dobi od 18 do 52 godine ostavljala je žene, djecu i starije osobe same. Žene su se počele baviti stočarstvom i poljoprivredom, što je pozitivno pridonijelo napretku njihova položaja i udaljavanja od tradicionalne patrijarhalne obitelji. Žene su tako bile prepuštene same sebi te su bavile poljoprivredom te su brinule o djeci.²

Potpisivanjem mira u Brest-Litovsku 1918. iz rata izlazi Rusija. Time se austrougarski vojnici vraćaju s istočnog bojišta svojim kućama, međutim s njima se vraćaju i mobilizirani Međimurci.³ Krajem 1918. godine domaće stanovništvo bilo je već iscrpljeno ratnim davanjima, dok su neprestane rekvizicije dovele do siromaštva i gladi, a sve je to pogodovalo razvoju bolesti. Tako su već u ranu jesen zabilježeni prvi slučajevi smrti od španjolske gripe, epidemije tifusa, tuberkuloze te drugih bolesti. Poraz Austro-Ugarske te slabljenje njezina položaja, htjelo je iskoristiti stanovništvo Međimurja.⁴ Tako se u Zagrebu 29. 10. 1918. godine donijela odluka o

¹ Črep, Kolarić, Hutinec i sur., „Međimurje uoči Drugog svjetskog rata”, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2007.,15.

² Bunjac, Borka, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu”, *Pregled povijesti Međimurja*, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2003. 123–124., (Dalje: Bunjac, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu”)

³ Blažeković Milan, Povijesna pripadnost Međimurja, Hrvatska misao, svezak 14-15, Buenos Aires, 1955., 43.

⁴ Bunjac, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu”, 128.

prekidu državnopravnih veza s Ugarskom, što je odmah odjeknulo Međimurjem.⁵ Stanovništvo koje je bivalo nezadovoljno, zbog mađarizacije koja je trajala od 1861. godine te mađarskog pljačkanja, otvoreno se buni. Bunt se posebno odrazio na ratne profitere u Međimurju, odnosno židovske trgovce te mađarone. Međutim, više od stotine seljaka pobijeno je od strane mađarske vojske.⁶

Nakon Prvog svjetskog rata, Mađarska je i dalje polagala svoje nade da zadrži Međimurje kao svoj teritorij, dok je istovremeno i Država SHS polagala pravo na njega.⁷ Konačna ideja o oslobođenju Međimurja od mađarske vlasti uslijedila je na Narodnom vijeću, kao jedinom predstavništvu Države SHS. Vijesti o stanju u Međimurju dao je Ivan Novak, koji je i sam napominjao da se oslobođenje od mađarske vlasti, može postići samo vojnim putem. U prvom pokušaju oslobođenja, pod vodstvom Ivana Tomaševića, privremeno je oslobođeno Nedelišće. Hrvatska vojska se morala povući, zbog nadmoćnije i brojčano jače mađarske vojske. Nakon tog događaja osnovano je Narodno vijeće u Međimurju pod vodstvom Ivana Novaka.⁸ Kada se sakupilo dovoljno vojske te nakon dovršenih priprema, Slavko Kvaternik dao je zapovijed da se krene u oslobođenje Međimurja, i to na sam Badnjak, 1918. Mađari nisu uspjeli pružiti otpor nad vojskom te je Međimurje priključeno Državi SHS.⁹ Situacija nije još posve bila riješena, zbog stvaranja mađarske sovjetske republike, što je simpatiziralo većina radnika i obrtnika Međimurja. Bilo je i problema u željezničkom prometu, međutim situacija je posve normalizirana konačnim razgraničenjem Mađarske i susjednih zemalja, što je objavljeno u lipnju, 1920. godine u dvorcu Grand Trianon.¹⁰ Mađarska se tim ugovorom potpuno odrekla Međimurja i tako se stanje smirilo.

Ubrzo je mađarsko činovništvo zamijenjeno hrvatskim, postavljeni su kotarski predstavnici u Čakovcu i Prelogu, novoutemeljena žandarmerija preuzele je održavanje sigurnosti, utemeljila se veterinarska i zdravstvena služba te su proradile

⁵ Blažeković, 43.

⁶ Črep, Josip, „Međimurje uoči Drugog svjetskog rata”, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2007, 15. (Dalje: Črep, „Međimurje uoči Drugog svjetskog rata”)

⁷ Bunjac, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu”, 128.

⁸ Lajtman, Juraj, *Prilog historiji radničkog pokreta i narodnooslobodilačke borbe u Međimurju od 1919. - 1959. godine*, Čakovec, 1959., 16-17.

⁹ Blažeković, 44.

¹⁰ Črep, „Međimurje uoči Drugog svjetskog rata”, 16.

telekomunikacije i porezni ured. Važno je istaknuti održavanje velike narodne skupštine pred crkvom sv. Nikole u Čakovcu.¹¹ Na skupštini je donesena Rezolucija o odcjepljenju Međimurja od Mađarske i pripajanju Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca u kojoj je izjavljeno: „Za uvijek se odcjepljujemo od mađarske države, kojoj smo do sada pripadali samo pod utjecajem sile i protiv svoje volje“.¹²

Usprkos svemu, međimursko gospodarstvo u međuratnom razdoblju nije patilo zbog Prvog svjetskog rata, siromaštva i mađarizacije. Nakon Prvog svjetskog rata i oslobođenja, već je nekoliko tvornica bilo u pogonu. Eksploatacija nafte i ugljena odvijala se na nekoliko lokacija, a posebice u Selnici i Peklenici. Došlo je i do razvoja bankarstva, otvorena je „Prva međimurska tvornica Međimurske žice i željeznog pokućstva“. Međutim jedna od najpoznatijih tvornica bila je „Vajda“. Važno je istaknuti priključenje Međimurja ostatku Hrvatske jer u javnom i društvenom životu jača nacionalni utjecaj. Time je osnovan i „Čakovečki kulturni krug“. Najveću ulogu u kulturnom djelovanju odigrali su skladatelj Josip Štolcer te dr. Vinko Žganec. Godine 1923. otvara se „Kino Zrinski“ te jača faza sporta u Jugoslaviji i Međimurju. U Čakovcu je bilo mnogo sportskih organizacija nakon osnivanja „Hrvatskog sokola“ i „Hrvatskog orla“.¹³ Osnovano je i dobrotvorno društvo poznato pod nazivom „Noćne ptice“. Činili su ga članovi najuglednijih građana Čakovca koji su pomagali siromašnima.¹⁴ Nadomak Drugog svjetskog rata i ponovnog pritiska Mađara na Međimurje, stanje se opet pogoršava i većina stanovništva emigrira u prekomorske zemlje. U području oko rijeke Mildure u Australiji mnogo je Međimuraca te se i danas to područje često naziva „malo Međimurje“. Međutim oni koji su ostali ponovno su se morali oduprijeti jakoj mađarizaciji te pokušati živjeti pod mađarskom vlašću.¹⁵

Vidljivo je kako su Mađari imali pretenzije na Međimurje i tijekom Prvog svjetskog rata, pri čemu se vršila mađarizacija i tlačenje stanovništva. Usprkos mukotrpnim borbama, Međimurje je oslobođeno, nakon čega je procvao kulturni,

¹¹ Bunjac, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu“, 130.

¹² Isto, 130.

¹³ Kolarić, Juraj, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2007, 33–36. (Dalje: Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“)

¹⁴ Kalšan, Vladimir, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, Impressum Čakovec, 2006., 14. (Dalje: Kalšan, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*)

¹⁵ Bunjac, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu“, 139.

društveni i gospodarski život na sjeveru Hrvatske. Međutim, Mađari nisu prestali promicati velikomađarsku ideju, usprkos tome što su potpisali Trianonski sporazum o razgraničenju 1920. godine.

1.1. Međimurje u očima Mađara

U velikomađarskoj revizionističkoj politici, Međimurje je uvijek smatrano mađarskim teritorijem. Usprkos tome što je Mađarska nakon raspada Austro-Ugarske prestala biti kraljevina, ona je u svom ustavu zadržala monarhijski oblik vladavine te su se Mađari stalno pozivali na svoje „povijesno pravo“. Tako je bila vođena i službena mađarska politika regenta Miklósa Horthyja. Pozivanjem na mađarsko „povijesno pravo“ tražilo se pripojenje onih dijelova koji su nekad bili u sastavu Mađarske, a to su ponajprije: Međimurje, Baranja i Prekomurje.¹⁶ Mađarski je revizionizam uveliko bio potpomognut od strane Nijemaca, a osim na hrvatsko područje bio je usmjeren i na Slovačku (Rutenija) te na Rumunjsku (Transilvanija).¹⁷

Mađari se od davnina pozivaju na svoje izvore i tvrde da je Međimurje pripadalo Mađarskoj te da je većina međimurskog stanovništva mađarskog podrijetla te da im je mađarski materinji jezik.¹⁸ Međutim brojčane statistike pokazuju suprotno. U Međimurju je 1910. bilo više od 90% Hrvata, dok je preostali postotak pripao Mađarima. Početkom 20. stoljeća Ugarska je vlada i objavila zbornik u kojem stoji da je više od 90% stanovništva Međimurja izjavilo da im je hrvatski materinji jezik. Statistički podaci za 17. ili 18. stoljeće ne postoje, međutim postoje vrela iz kojih proizlazi da je Međimurje u to doba bilo naseljeno isključivo Hrvatima. Sastavnim dijelom tadašnje Ugarske, Međimurje je tek postalo 1720. godine, ali 1848. godine ban Jelačić prelazi Dravu i priključuje Međimurje Hrvatskoj. Nakon toga Hrvati oslobađaju Međimurje od mađarske vlasti u potpunosti tek 1918. godine uz jak otpor Mađara.¹⁹

¹⁶ Črep, „Međimurje uoči Drugog svjetskog rata“, 26.

¹⁷ Kisić-Kolanović Nada, *Zagreb-Sofija : Prijateljstvo po mjeri ratnog vremena : 1941.-1945.*, Zagreb, 2003., 146.

¹⁸ Blažeković, 7.

¹⁹ Isto, 19-29.

Međutim velikomađarska revizionistička politika doseže svoj vrhunac 1936. godine, kad se težište politike prebacuje izvan granica Mađarske, a ponovno je u pitanju pripojenje Međimurja. U Čakovcu je boravio od 1936. do 1941. godine dr. Iván Nagy, kojemu je cilj bio promicanje velikomađarskih ciljeva. Iván Nagy je ubrzo osnovao „Mađarsku kulturnu zajednicu“, a zadatak organizacije je bio promicanje mađarskih revizionističkih ciljeva.²⁰ Mađari su čak u Nagyakanizsi podigli veliki spomenik na kojem su bila isklesana imena gradova Čakovca i Preloga. Kod svih privatnih i državnih ustanova, visjele su parole na kojima je pisalo „.....sve natrag (...) okrnjena Madjarska nije država, cijela Madjarska je-raj !“²¹ Kao još jedan primjer nasilnog vođenja politike je djelovanje dvojezičnog lista *Muraköz-Megyimurje*, koji izlazi od 1882. godine u Čakovcu, a služio je kao glavno glasilo mađarona i Mađara. Pokretač novina bio je József Margitai, koji je razvio i teoriju o Međimurcima kao posebnoj nehrvatskoj etničkoj skupini. Urednik novina je propagirao u njima uklapanje međimurskih stanovnika u korpus mađarske političke nacije.²² Mađarska je vlada zapravo svim mogućim sredstvima nastojala mađarizirati hrvatski narod u Međimurju. Proglašenjem mađarskog jezika službenim u svim uredima i oblastima, nastojalo se manipulirati hrvatskim narodom na sjeveru Hrvatske te ga pripojiti Mađarskoj. Sve odluke i izvješća sudova bili su ispisani mađarskim jezikom. Kroz osnivanje pučkih škola, nastojalo se pomađariti Međimurce te se uvodi mađarski jezik i u škole. I zaista, svi su učitelji morali predavati sve predmete u školama na mađarskom jeziku. Mađarizacija se provodila i kroz novačenje mladića u vojsku. Novačka je izobrazba bila vršena samo pod mađarskim jezikom, dok su mladići služili vojsku samo u gradovima u kojima se govorilo mađarski. Uz sudove, škole i vojsku, mađarizacija se vršila i putem crkve. Grof Aponyi je donio zakon po kojem sva djeca u državnim školama moraju molitve izricati na mađarskom jeziku. Uz to su se propovijedi, evanđelja i pričesti održavala strogo po Aponyijevu zakonu, što je hrvatske svećenike dovodilo u velike neprilike. Na podmukli način Mađari su često isticali kako su Međimurci poseban narod i prikazivali su posebno „kajkavsko“

²⁰ Črep, „Međimurje uoči Drugog svjetskog rata“, 26–27.

²¹ Muzej Međimurja Čakovec, *Rad V. kolone u Međimurju u vremenu od 1941.-1945.*, 28317, 2. (dalje: MZC, *Rad V. kolone*, 28317)

²² Hutinec, Goran, „List Muraköz-Megyimurje kao organ mađarske okupacijske vlasti u Međimurju (1941.-1943.)“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 37, Zagreb, 2005., 286. (Dalje: Hutinec, „List Muraköz“)

narječje i međimurski jezik, kojeg su oni smatrali gotovo pa identičnim mađarskome, čime su zapravo htjeli Međimurje potpuno odijeliti od Hrvatske.²³

²³ Horvat, Rudolf, *Poviest Međimurja*, Hrvatski rodoljub, Zagreb, 1944., 273-275.

2. Ulazak Nijemaca i uspostava ustaške vladavine

Kraljevina Jugoslavija potpisuje 25. 03. 1941. godine ugovor o pristupanju Trojnom paktu. Samo dva dana nakon potpisivanja sporazuma, Adolf Hitler donosi odluku o napadu na Jugoslaviju.²⁴ Jugoslavenska vlada Cvetković – Maček ubrzo je bila oborena, a Hitler je poslao poruku regentu Mađarske, Miklósu Horthyju u kojoj je izjavio: „Jugoslavija će biti uništena jer je javno odbila politiku suradnje s Osovinom“.²⁵ Plan napada na Jugoslaviju zvao se „Weisung 25“. Napad je započeo 6. 04., kada je Luftwaffe žestoko bombardirao Beograd.²⁶ Istog dana Hitler je izdao direktive za kasniju organizaciju jugoslavenskog prostora, a u tim direktivama se nalazi i odredba o uspostavi hrvatske države.²⁷ Uz to, na sjednici je rečeno da će rat u Jugoslaviji biti popularan u Italiji, Mađarskoj, jer će se tim državama obećati teritorijalni dobici.²⁸

Na hrvatski teritorij njemački vojnici prodrli su u ranim jutarnjim satima 7. 04. 1941. godine.²⁹ Uslijedio je i zračni napad na Međimurje, gdje grad Čakovec zadobiva prve žrtve agresora.³⁰ Njemački vojnici koji su izvršili napad bili su iz 8. i 14. oklopne divizije, a došli su iz područja Mađarske. Napad je izveden iz četiri smjera, preko rijeke Drave i Mure, prema Podravini i Međimurju. Važno je istaknuti izviđački odred 8. njemačke divizije koji je krenuo prema Međimurju, preko mađarsko-jugoslavenske granice kod Lendave. Taj je isti odred odmah zauzeo Lendavu te je prešao preko rijeke Mure, kod Murskog Središća i nastavio se kretati prema Čakovcu.³¹ Približavanje njemačke vojske prema Čakovcu i bombardiranje grada izazvalo je u gradu veliku paniku. Iz čakovečke vojarne izašla je vojska konjičkog puka te krenula prema Buzovcu, odnosno prema dravskom mostu kod Varaždina. Neki su vojnici ostali u vojarni i u dvorcu, koji se nalazio u obližnjem selu Pribislavcu.

²⁴ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 27.

²⁵ Kovačić, Davor, „Pitanje Međimurja u redarstveno-obavještajnim odnosima NDH i Kraljevine Mađarske u Drugom svjetskom ratu“, *Polemos*, vol. 13., Zagreb, 2010., 60. (Dalje: Kovačić, „Pitanje Međimurja“)

²⁶ Kolarić, 27.

²⁷ Krizman, Bogdan, *Ante Pavelić i ustaše*, Globus, Zagreb, 1983., 377. (Dalje: Bogdan, *Ante Pavelić i ustaše*)

²⁸ Kovačić, „Pitanje Međimurja“, 60.

²⁹ Anić, Nikola, *Njemačka vojska u Hrvatskoj*, Dom i svijet, Zagreb, 2002., 31.

³⁰ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 7.

³¹ Anić, 31.

Vojnu opremu koji vojnici nisu mogli ponijeti sa sobom, spaljivali su, pri čemu je izgorio toranj Feštetićevog dvorca.³² Kod Varaždina se nastojala stvoriti prva obrambena linija, dok su u međuvremenu obrambene trupe dizale u zrak mostove na rijeci Muri, sa ciljem da uspore dolazak neprijatelja. Povlačenje trupa trajalo je čitav dan te noć sa 6. na 7. travnja. Kao zadnja, preko Drave prebacila se Komanda čakovečke žandarmerije. Slijedećeg jutra na prostoru Međimurja više nije bilo ni jednog domaćeg vojnika, a ostale su samo civilne jugoslavenske vlasti.³³ U poslijepodnevnim satima Nijemci ulaze u grad. Na čakovečkom glavnom trgu priređen je svečani doček njemački vojnicima, a predvodio ga je Ivan Oreški.

Zapovjednik njemačke vojske Weber proglasio je Međimurje njemački okupacijskim područjem na kojem se uspostavlja NDH s ustaškim vlastima.³⁴ Pri tome je odmah organiziran Ustaški stožer te je tada njegov načelnik Teodor Košak, proglasio uspostavu Nezavisne Države Hrvatske u Čakovcu. Proglas Teodora Košaka glasio je: „Hrvati, Hrvatice! Međimurci, Međimurke! Nepokoljebivom voljom Hrvatskoga naroda, u ime Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske Dr. Ante Pavelića preuzimam ovim časom građansku vlast nad teritorijem hrvatskog Međimurja, uključivo općinu Štrigovu sa Razkrižjem. Povodom toga pozivam cjelokupno pučanstvo, da se sa svim mojim naredbama i nalogima bez daljnega pokorava, kako bi se uzdržao najveći red i mir. Najmanji rad protiv interesa hrvatskog naroda kaznit će se najstrožom kaznom. Mr. Teodor Košak, ljekarnik, povjerenik za Hrvatsko Međimurje. U Čakovcu, dana 7. travnja 1941. godine“.³⁵

Proglasom ustaške vlasti u Međimurju, cilj Teodora Košaka je ostvaren, dok u međuvremenu domaći mađaroni rade na tome da dovedu mađarskog okupatora na teritorij Međimurja. Svoje zajedničke te posebne ciljeve i jedni i drugi namjeravali su postići najprije uz pomoć njemačkog okupatora. Upravo zbog toga oni rade zajedno, ponajviše u odnosu prema Nijemcima. Među glavnim vođama ustaške V. kolone bio je Teodor Košak, dok su mu najbliži suradnici bili: Valent Tuksar, Franjo Oreški, Ante Matasović i drugi. Valja istaknuti i nekoliko pripadnika mađarske V. kolone, među

³² Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 27.

³³ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 7.

³⁴ Isto, 9.

³⁵ Blažeković, 46.

kojima su bili: Mijo Sočić, Pavao Kovač, Edo Balog i drugi.³⁶ Stvaranjem Nezavisne države Hrvatske 10. 04. 1941. hrvatska je vlada zahtijevala potpunu obnovu nove države koja bi bila nezavisna od Srbije i Jugoslavije, a sve pokrajine kojima je vladala Austro-Ugarska i u kojima je stanovništvo većinom hrvatsko trebalo je pripasti hrvatskoj državi. Među ta područja podrazumijevala se Hrvatska i Slavonija, Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Kvarnerski otoci te Međimurje.³⁷ Međutim ustaška vlast na sjeveru Hrvatske potrajala je samo osam dana. U tijeku svoje osmodnevne vladavine uspjeli su izdati nekoliko proglašenja o obaveznoj predaji oružja, izdati jedan broj lista "Slobodno Međimurje", zatim izdati i plakatirani naredbe o održavanju javnog reda i mira te su pretiskali poštanske marke Kraljevine Jugoslavije, odnosno u gornjem dijelu stajao je naziv Država Hrvatska, u sredini bio je ustaški grb, dok je u donjem dijelu marke bio otisnut natpis "Međimurje". Svoje zasebne planove mađaroni su isplanirali bolje te ih pomno iskoristiti, a to se i vidjelo u kratkoj osmodnevnoj ustaškoj vladavini na području sjeverne Hrvatske.³⁸ Unatoč tome što je Budimpešta izdala proglas o priznanju NDH, u Zagrebu nisu taj proglas shvatili kao formalno priznanje od strane mađarske vlade. Stoga je Ribbentrop 18. 04. poslao Pavelićov telegram Horthyju. Telegram je sadržavao notifikaciju o proglašenju ustaške države i molbu da je službeno prizna Mađarska. Horthy je odgovorio Paveliću: "Najsrdacnije zahvaljujem na prijateljskom brzojavu.... s osobitim veseljem želim ponovno potvrditi priznanje NDH te iskreno izručiti svoje želje za budućnost i dobrobit susjedne Hrvatske".³⁹ Jedan od glavnih razloga priznanja novonastale države od strane Mađara je bila potreba da se istakne da Jugoslavija više ne postoji, a time su utrnule obveze koje su stajale u mađarsko – jugoslavenskom ugovoru te je oživio san Mađara da prema njihovom "historijskom pravu" povrate Međimurje.⁴⁰

Ustaška vlast u Međimurju potrajala je kratko, jer su čakovečki mađaroni pokazali puno više inicijative u želji da se okupira Međimurje. U tome su ubrzo uspjeli te rastjerali ustašku vojsku. Mađarski san se počeo ostvarivati, a o tijeku mađarske okupacije pričat ću u sljedećem poglavlju.

³⁶ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 8.

³⁷ Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, 14.

³⁸ Kalšan, 310.

³⁹ Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, 432.

⁴⁰ Jonjić, Tomislav, *Hrvatska vanjska politika 1939.-1942.*, Zagreb, 2000., 537.

3. Mađarska okupacija Međimurja

Prvih dana ustaške vlasti u Međimurju, čakovečki su mađaroni surađivali s ustaškim stožerom. Međutim mađaroni su potajice odlazili u njemačku komandu, gdje su uspjeli organizirati odlazak svoje delegacije u Mađarsku, a među njima najviše su se istakli Mijo Sočić i Mijo Behojnik.⁴¹ U Budimpeštu su poslali svoje tri delegacije, dvije iz Čakovca te jednu iz Preloga. Cilj im je bio da uvjere vladu i vojne krugove da mađarska vojska okupira Međimurje.⁴² Prvu čakovečku delegaciju predvodili su Ignac Antonović te Ladislav Salaj, dok je druga čakovečka delegacija bila predvođena na čelu s Gustavom Antonovićem i Ladislavom Šafarom. Obje delegacije dogovorile su susret sa zapovjedništvom mađarske vojske na Letinskom mostu te su pregovarali o predaji, odnosno okupaciji Međimurja. Mađaroni, koji su sačinjavali delegaciju iz Preloga na čelu s Matijom Šebeštijanom, Franjom Belićem i Josipom Kosom, posjetili su s istim ciljem i namjerom predsjednika mađarske vlade Lászla Bárdossyja.⁴³ Zanimljivo je kako su predstavnici treće delagacije iz Preloga po povratku bacali u Domašincu letke u kojima se traži pripojenje Međimurja Mađarskoj.⁴⁴ Na sjednici mađarske vlade koja je održana 13. 04. 1941. godine, raspravljalo se o njemačkim zahtjevima za mađarskim sudjelovanjem u vojnim operacijama u Srbiji, a na temu su došli i mađarski teritorijalni zahtjevi. Odmah u prvoj točki našla se okupacija i pripajanje Međimurja. Mađarska vlada je naposljetku saslušala i prihvatila zamolbe te isti dan odlučila da će okupirati Međimurje.⁴⁵

Zanimljivo je kako se Mađarska pozivala na svoje "historijsko pravo" da zauzme svoj nekadašnji teritorij kao glavni argument anektiranja Međimurja. Ubrzo je i mađarski vojni vrh dobio odobrenje za ulazak u Međimurje od njemačke vojske, ali pod uvjetom da ne prodiru u Banat. Rumunjska i Mađarska polagale su pravo na Banat, a Hitler je time samo htio ublažiti sukob između obiju zemalja.⁴⁶ Nekoliko dana prije same okupacije, mađarski je konzul László Bartók izjavio Paveliću kako bi

⁴¹ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 29.

⁴² MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 9.

⁴³ Kolarić, 29.

⁴⁴ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 10.

⁴⁵ Jonjić, 537.

⁴⁶ Hutinec, „List Muraköz“, 285.

mađarska okupacija Međimurja bila samo privremena.⁴⁷ Nakon tri dana, točnije 16. 04. 1941. godine mađarska vojska ulazi u Međimurje i proglašena je okupacija. U ranim jutarnjim satima mađarska je vojska kod Hodošana prešla Muru, dok se druga vojna postrojba provozala sa biciklima pokraj Preparandije u Čakovcu.⁴⁸ Kada su Mađari ušli u vojarnu ustaše su se razbježali, a oni koji su bili zarobljeni morali su predati oružje te su im Mađari poskidali ustaške oznake s kapa. Zarobljeni ustaše su po okupaciji Međimurja bili premlaćivani od strane mađarske vojske zajedno sa domaćim mađaronima.⁴⁹ Odmah po mađarskoj okupaciji ustaška vlast u Čakovcu se raspala, tj. trajala je samo od 8. do 16. travnja 1941. godine. Po ulasku u Čakovec mađarska se vojska smjestila u prostorijima Učiteljske škole. Ubrzo je škola postala prvi zatvor i mučilište, a uhićeni su ovdje dovođeni na ispitivanje i torturu do kraja mađarske okupacije. Pripadnici ustaškog pokreta ubrzo su se povukli prema Varaždinu, gdje su oformili svoj ustaški stožer za Čakovec i Prelog. Nisu se niti Nijemci dugo zadržali na sjeveru Hrvatske te su se ubrzo povukli. Pod njihovom upravom ostali su samo još nekoliko mjeseci Štrigova i Raskrižje. Razdoblje njemačke uprave u Međimurju nije ostalo čak ni u lošem sjećanju za mnoge, jer nitko nije htio opet proživljavati život pod mađarskom okupacijom. Nijemci su čak iz Kotoribe bili ispraćeni sa cvijećem i u tuzi.

Mađarska je vojska bila predvođena pukovnikom Zsigmondom Timarom, koji je jahao na bijelom konju, a pratilo ga je oko 2500 vojnika koji su mahali mađarskim zastavama, a sve je bilo popraćeno limenom glazbom. Pri okupaciji odmah se uvela vojna uprava koja je obavljala upravnu, sudsku i vojnu vlast, a na čelu joj je bio pukovnik Timar. Vojna uprava je trajala do 16. 12. 1941., kada je Međimurje konačno anektirano, a tada je uvedena civilna uprava. Kad je okupacija završena, Mađari su konačno mogli vršiti jaku mađarizaciju na tlu Međimurja. Imena i prezimena ljudi bila bi zamjenjivana mađarskim, u svim vrtićima, školama, poštama, općinama provođena je mađarizacija te se se morale isticati mađarske zastave. Bilo kakve pobune, prekršaji ili izgređi usmjereni protiv mađarizacije teško bi se kažnjavali. Kazne su obično bilo novčane te fizičke (batinjanje). Osobe koje su bile osumnjičene za nekvu djelatnost protiv mađarizacije bile bi odvedene i zatvarane u logore, bio prekršaj

⁴⁷ Jonjić, 539.

⁴⁸ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 29.

⁴⁹ Milošević, Slobodan, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji Okupirane Jugoslavije 1941.-1945. godine*, Beograd, 1981., 58-59.

sudski dozakan ili nedokazan. Obično su odvedeni u logor u Mađarsku, odnosno Šarvar te bi često bili zatvari u tamnice u Starom gradu u Čakovcu. Život pod mađarskom okupacijom kako su godine prolazile bivao je sve teži za stanovnike Međimurja. Ubrzo su bila i promijenjena imena mjesta i javni natpisi, a u međuvremenu čak su imena i prezimena ljudi mađarizirana. Međimurje se počinje nazivati mađarskim nazivom "Muraköz", dok je Čakovec postao "Csaktornya". Zbog manjka namirnica, mobilizacije mladiće u mađarsku vojsku, procvao je i "šverc" preko Drave. Obično se iz Hrvatske krijumčarila pšenica, kukuruz, svinje i ždrebad, u zamjenu za sol, duhan, šećer i drugo.⁵⁰ Zagrebačka štampa i radio su stalno slale moralne poruke Međimurcima, a više je puta bilo rečeno kako je došlo do sporazuma u pogledu Međimurja između NDH i Berlina. Iz Varaždina su čak dolazili određeni datumi, kada će ustaška vojska osloboditi Međimurje. No, do toga nije došlo, već je to samo bila propaganda koju su dobro uočili Mađari koji su Međimurce odvrćali od ustaške propagande.⁵¹

Važno je i napomenuti veliki razvitak propagande mađarske vlade i domaćih mađarona. Cilj propagande je bio pokazati "mađarski karakter" Međimurja. Priređivane su mnogobrojne manifestacijske povorke kojima se htjelo dovući što više ljudi sa sela, a radnici čakovečkih tvornica bili su prisiljeni doći na manifestacije ukoliko nisu željeli ostati bez posla. Zabilježen je i veliki broj žena i djevojka na povorkama koje su morale nositi mađarske narodne nošnje. Najveća manifestacija se održavala pri "oslobođenju Međimurja" koju su predvodila tri domaća mađarona, među kojima su bili Oto Pečernik, Ladislav Šafran te Mijo Sočić. U toku manifestacije, mađaroni su sa zadovoljstvom i puni sreće išli od kuće do kuće i tražili da svi izvjesu mađarske zastave. Mađarska kulturna, prosvjetna i politička udruženja su se doslovce natjecala tko će organizirati više propagandnih manifestacija, a uz to priređivali su se masovni izleti u Mađarsku. Cilj propagandnih manifestacija, priredaba i svečanosti je bio da se "preko noći od Međimuraca napravi Mađare".⁵² Bilo je i mnogo domaćih izdajnika koji bi stavljali mađarske zastave na kojima je pisalo "oslobođenje Međimurja" na zgrade općina. Oni koji bi skidali zastave, ubrzo su bili prijavljeni žandarmeriji. Poznato je kako su domaći ljudi ljepili hrvatske

⁵⁰ Bunjac, „Međimurje u Drugom svjetskom ratu”, 141.

⁵¹ Lajtman, 63.

⁵² MZC, *Rad V. kolone*, 114.

zastavice u selu Belici. Međutim neki od njih bili su uhićeni te odvedeni u čakovečku vojarnu, a potom im se sudilo u Szombatheliju.⁵³ Mađarska propaganda provodila se u gradu i u selima. Zanimljiv je jedan slučaj u lokalnoj krčmi u Peklenici. Naime, u Međimurje je bilo poslano mnogo mađarskih špijuna i agenta. Tako je u krčmu ušao mađarski agent koji se predstavljao kao doktor, a zastupao je mađarski list Magyarország, a u krčmi je pokušavao sve nagovoriti na pretplatu tog lista. Prilikom odbijanja na pretplatu zaprijetio im je izgonom u Erdelj.⁵⁴ Poznato je kako su se u Međimurju dijelile i postavljale slike regent Horthyja po svim općinama.⁵⁵ Umjesto tradicionalnog čakovečkog prošćenja "Porcijunkule", što se održavalo 1. 08. svake godine, uvedeno je mađarsko proštenje te je na proštenju isticano samo mađarsko. S ciljem mađarizacije Hrvata u Međimurju, Oto Pečernik je organizirao i odlazak Međimuraca na proštenje u Búcsúszentlászlo, odnosno mjesto koje se često nazivalo "mađarska Marija Bistrica"⁵⁶ Najveća propaganda je vršena kroz tjednik "Muraköz". U tjedniku su se izvirtavale činjenice i širile su se laži u korist Mađara i sila osovina. Izdavač i urednik Oto Pečernik je na primjer učinio sve da bi ponizio sovjetsku Rusiju, a sve ruske uspjehe na Istočnom bojištu je zataškivao.⁵⁷ "Muraköz" je u svojoj prvoj fazi djelovanja bio usko povezan sa mađarskom Elet strankom, a Međimurje se htjelo što brže uklopiti u mađarsku državu na svim područjima društvene, kulturne i političke djelatnosti.⁵⁸ Prilog u tome ide jedan članak u listu koji se obraća Međimurcima te piše: "Vi moja magjarska braća, koji zasluženim preštimanjem držite sebe za megijmurske magjare, čres sto i sto let navek ste čutili skupa z magjarskom sudbinom, žnjom skup ste bili delniki kak u žrtvama, tak u žalosti i veselju u najteškešim cejtima navek ste hrabro valovali da ste magjarskog čustva, pošteno ste se borili znami skup u sim našim ratovima, ram tak i u prvim svetskim ratu, verno, po ostavštini vaših dičnih preddedova. I oni su krvarili za obranu magjarske domovine pod megijmurskim graničnim gradima, poginuli su pre Dravi za domovinu i prelejali svoju krv za slobodu".⁵⁹ Osom toga zanimljiv je i jedan uvodni članak kojeg je

⁵³ Isto, 115.

⁵⁴ Državni arhiv za Međimurje, *Kotarska oblast Čakovec i Prelog u Varaždinu, 1941.-1945.*, fond br. 890, Spisi dokumenata iz Čakovca, 1/1941. (dalje: DAM-890 KOČPV)

⁵⁵ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Opći spisi, 337/1941., kutija 31. (Dalje: HDA-255, *Velika župa Zagorje*)

⁵⁶ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 46.

⁵⁷ MZC, *Rad V. kolone*, 116.

⁵⁸ Isto, 116.

⁵⁹ Muzej Međimurja Čakovec, „Medijmurskom narodu“, „*Muraköz-Megyimurje*“, 11. rujna 1941., 5423. (Dalje: MZC, „Muraköz”)

napisao Bela Teleki te on iskazuje veliku zahvalnost prema svim onima koji su u vrijeme Kraljevine Jugoslavije očuvali mađarstvo u Međimurju. Mađari su često isticali primjer Nikole Zrinskog, kojeg su Mađari često svojatali kao isključivo mađarsku povijesnu ličnost. Grof Bela Teleki je sve Međimurce putem tjednika pozivao da se uključe u mađarski život uz tvrdnju da je i sam Bog na strani Mađara.⁶⁰ List "Muraköz" je pokušao kod međimurskih Hrvata formirati svijest o pripadnosti mađarskoj državi. Upravo je zbog toga u svakom broju lista stajala rubrika "Putovanje po orsagu" te su se opisivale ljepote i znamenitosti Mađarske. Opisivali su se mađarski gradovi, povijest Mađara i Mađarske te njihove kulture, s ciljem da se kod Međimuraca probudi osjećaj zajedništva s Mađarima i Mađarskom. Nakon nekog vremena počele su se u list uvoditi novosti iz Mađarske te su uvijek bili priloženi životopisi sa mađarskim ličnostima. Kao što sam prije spomenuo, jedna od ličnosti bio je Nikola Zrinski, a njegovo hrvatstvo je zanemarivano te je isključivo prikazivan kao Mađar Miklős Zrinyi. Među ličnostima tu je istican i Preložanin Marko Gašparić. U listu se i budno pratio svaki uspjeh te pomak u mađarizaciji na prostoru Međimurja. Uz to često su objavljivane vijesti o svakom novoosnovanom mađarskom društvu.⁶¹ Tek u drugoj fazi djelovanja list dobiva novi naziv "Muraköz-Megyimurje" jer su ga tada u potpunosti preuzeli međimurski Mađari i mađaroni.⁶² Tada je list izlazio u opsegu od osam stranica, od kojih je prvih četiri bilo pisano na mađarskom jeziku pod naslovom "Muraköz", dok su zadnje četiri stranice bile pisane na "međimurskom jeziku" pod naslovom "Megyimurje".⁶³

Čakovečki su mađaroni ubrzo i utemeljili skupinu ljudi, koja je bila poznata pod nazivom Štuka, a cilj joj je bio preplašiti sve hrvatske činovnike i učitelje kako bi napustili Međimurje. Organizaciji je djelovala kao teroristička na čelu sa Otom Pečernikom. Članovi organizacije premazivali bi natpise čakovečkih ulica, skidali natpise s prodavaonica, dućana te su često provaljivali u kuće te se fizički obračunavali s ljudima, a poznato je kako su uništavali i grdili spomenike međimurskih intelektualaca, junaka.⁶⁴ Mnogima su skidali hrvatske table s kuća i zamijenjivali ih mađarskima, tako su na primjer skinuli s trgovine Milke Petelki u noći

⁶⁰ Hutinec, List Muraköz, 289.

⁶¹ Isto, 291

⁶² Isto, 309.

⁶³ Isto, 294.

⁶⁴ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 30.

hrvatsku tablu,⁶⁵ a Ivanu Kraljeku je isto skinuta tabla na hrvatskom jeziku te su mu zaplijenjene hrvatske zastave.⁶⁶ Mađarska je vojska zajedno sa mađaronima vršila premetačine po stanovima u Čakovcu, a hrvatske zastave su se skidale sa svih zgrada (općine, škole).⁶⁷ Međimurci nisu više to mogli izdržati pa su Mađarima vratili 30. 04. u tzv. "revoluciji zastava". Taj dan se slavio praznik Zrinskih i Frankopana te su se na zgradama škola pojavile Hrvatske zastave. Mađarske zastave su Draškovcu, sv. Mariji, Kotoribi i ostalim mjestima bile poderane, spaljene ili bačene u blato, ali samim time mržnja prema činovnicima i učiteljima još se pojačala.⁶⁸ Od pljačka i premetačina nije se uspio spasiti ni čakovečki franjevački samostan. U potrazi za oružjem, vojska ga je cijelog opljačkala, među njima bio je i mađaron Bela Majerščak koji je pri okupaciji postavljen kao načelnik državne policije, a imao je obavezu vršiti jak pritisak na državne urede, a o svemu je izvještavao svog nadređenog Ota Pečernika.⁶⁹

Ubrzo je hrvatsko činovništvo i učiteljstvo moralo napustiti Međimurje, a mađarske okupatorske vlasti su svim snagama pokušali reproducirati sve ono što je mađarska administracija činila od 1868. do 1918. godine. Postoje mnogi zapisi o odlasku hrvatskih činovnika iz Čakovca.⁷⁰ U izjavi jednog činovnika stoji: "Uslijed iznimnih prilika U Medjimurju morao sam sa ostalim Hrvatskim činovnicima izseliti u Varaždin...".⁷¹ Mnogi koji su bili u službi gradske redarstvene straže, koja je potom bila preuzeta po mađarskim okupatorskim vlastima napuštali su Međimurje kao i hrvatski činovnici te su se često preseljavali u susjedni Varaždin, odnosno na slobodna područja NDH, gdje bi i dobivali plaće.⁷² Na teritoriju NDH je stajalo u zakonu da prilikom otkaza u službi kod svih hrvatskih činovnika i službenika pripada najmanje 3 mjesecni rok otkaza. Međutim pri dolasku Mađara u Čakovec, takvo pravo službenici i činovnici nisu mogli dobiti.⁷³ Osim toga prijetilo se i hrvatskim činovnicima i službenicima prebacivanjem ili oduzimanjem imetka ako ne zatraže

⁶⁵ DAM-890, KOČPV, Spisi dokumenata iz Čakovca, 43/1941.

⁶⁶ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Veliki župan Prs., 290/1941., kut. 1

⁶⁷ DAM-890, KOČPV, 837/1941. kut. 2.

⁶⁸ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 31.

⁶⁹ DAM-890, KOČPV, 626/1941. kut. 2.

⁷⁰ Horvat, 268.

⁷¹ DAM-890 KOČVP, 302/1941. kut. 1.

⁷² DAM-890 KOČVP, 62/1941. kut. 1.

⁷³ DAM-890 KOČVP, 793/1941. kut. 4.

mađarsko državljanstvo, odnosno ako se glave obitelji u kratkom roku ne vrate nazad u Međimurje, što je naravno rezultiralo prosvjedom.⁷⁴ Povodom toga izdan je nalog poslanstvu u Budimpešti da se Hrvati u Međimurju ne diraju.⁷⁵ Oni koji nisu htjeli prihvatiti mađarsko državljanstvo imali su rok od 8 do 30 dana da se odsele inače će im Gradsko poglavarstvo otkazati stanove u Čakovcu. Među činovnicima na udaru su bili i međimurski željezničari te hrvatski učitelji. Stanovi su tako bili otkazani učiteljima u Štrigovi te Sv. Jurju na Bregu. Oni koji nisu htjeli odseliti i nakon što im je stan bio otkazan, umiješala se mađarska vojska koja je nasilno otimala stanove i kuće hrvatskog stanovništva.⁷⁶ Kod preseljenja hrvatskog činovništva u Varaždin, nastao je mali problem zbog nemogućnosti preseljenja njihova pokućstva. No, ipak je Ministarstvo unutarnjih poslova NDH dala dozvolu za besplatan prijevoz potrebnih stvari željeznicom.⁷⁷ I Glaise je izvještavao o vrlo grubom mađarskom postupanju prema Hrvatima u Međimurju.⁷⁸ Mađarska je vlada dozvolila prijenos stvari svih osoba koje su otišle u NDH, a vidljivo je prema dopisima mađarskog poslanstva kako se Međimurje nigdje nije spominjalo, već ga se uvrstilo u Mađarsku, jer se uvijek govorilo kada se išlo u NDH, kao da se išlo u inozemstvo.⁷⁹

Usprkos tome što NDH nije priznavala pripojenje Međimurja Mađarskoj, kroz čitavo vrijeme okupacije, NDH nije uspjela organizirati neku političku ili vojnu akciju vraćanja Međimurja Hrvatskoj. Zbog slabe organiziranosti hrvatski je jezik bio potpuno istisnut iz javnog života, dok su sva kulturno-umjetnička društva zabranjena, knjižnice zatvarane, a sva djela na hrvatskom jeziku spaljivana su.⁸⁰ Pri uvođenju vojne uprave Mađarska kulturna zajednica odmah je prestala sa svojim radom jer su ostvarili što su htjeli. No, vlast je ubrzo preuzela "Mađar elet part", odnosno Mađarska stranka života. Stranku su činili Mađari koji su pri okupaciji došli u Međimurje i članovi bivše stranke. Kao sve stranke i ova je imala svoj zadatak, a to je bilo proširenje čitave organizacije na područje cijelog kotara, a tada bi mađaroni dodatno sve širili rad organizacije po selima. Na sve one koji nisu htjeli potpisati pristupnice, vršio se

⁷⁴Hrvatski državni arhiv, *Ministarstvo vanjskih poslova NDH*, fond br. 227, Tajni spisi, 1/227. kut 1. (dalje: HDA-227, MVP NDH)

⁷⁵ Kisić – Kolanović, Nada, *Mladen Lorković ministar urotnik*, Zagreb, 1998., 147. (Dalje: Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković*)

⁷⁶ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 36/1941., kut. 10

⁷⁷ DAM-890, *KOČPV*, 626/1941., kut. 4

⁷⁸ Jonjić, 542.

⁷⁹ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Veliki župan Prs., 290/1941., kut. 1

⁸⁰ Horvat, 268.

jak pritisak, a kako je to bila najjača stranka u Mađarskoj u to vrijeme, svi državni službenici morali su bez prigovora pristupiti stranci. U kotarevima Čakovec i Prelog stranka se počela širiti, tako da je ubrzo na području Međimurja bilo osnovano više od 50 novih organizacija "Mađar elet part".

Kroz proširenje ove organizacije te porastu broja mađarskih simpatizera, zapravo počinje neprijateljski rad na području čitavog Međimurja. Mađaroni su se pretvarali u tajne agente te su u tom smislu odigrali glavnu ulogu domaćeg izdajnika. Poznato je što su izdavali građane koji nisu bili miljenici Mađara, a što je još gore i sami su prisustovali njihovim uhićenjima, saslušanjima na sudovima te raznim mučenjima i zlostavljanjima.⁸¹ Postoje razni primjeri njihova djelovanja, a posebno je zanimljiv opis događaja koje je iznio Josip Jalšovec, kada je iz Međimurja legalno sa svojom propusnicom prešao u Koprivnicu, a odatle u Zagreb, kako bi dobio od strane domaćih vlasti upute za držanje prema mađarskim vlastima. U Zagrebu je boravio od travnja do srpnja 1941. godine kada se vratio u Međimurje na nagovor i uz pismenu garanciju mađarskih vojnih vlasti da mu se neće ništa dogoditi. Unatoč svim jamstvima, već dva dana nakon što se vratio, točnije 17. 07. 1941. godine Josip Jalšovec je uhićen na lažnu prijavu mađarona da je grdio i vrijeđao mađarske vlasti. Zbog lažnih prijava boravio je u istražnom zatvoru mjesec dana, a tada ga je sudac osudio na dodatna dva mjeseca zatvora. Kad je bio pušten iz zatvora, rečeno mu je da je otpušten iz orguljaške službe, što mu je bio posao. Napominje da je često bio napadan najpogrdnijim izrazima i maltretiran od strane mađarona i mađarskih vlasti.⁸² Zatim valja i spomenuti trgovca iz Čakovca koji je pripadao organizaciji vijeća 20-orice te je kao član tog vijeća vršio propaganda u korist mađarskih okupatora, diijelio je razne plakate i letke protunarodnog sadržaja, čak je i prikupljao i iznuđivao potpise za pripojenje Međimurja Mađarskoj. Uza sve to određivao je ljude koji će biti poslani na prisilan rad u Mađarsku. Prilikom okupacije je pomagao okupatoru, a nakon toga je dobio dužnost podnačelnika grada Čakovca te je često davao podatke o političkom držanju ljudstva.⁸³

⁸¹ Lajtman, 61.

⁸² DAM-890 KOČVP, Opći spisi, 1592/1941. kut. 5.

⁸³ DAM-890 KOČVP, 793/1941. kut. 4,

U Međimurju su ubrzo unutar jedne stranke, izvirale na svijetlo ideje druge, odnosno nove stranke koja još nije bila poznata javnosti, no ubrzo se i to promjenilo. Stranka polovicom 1942. godine jača, a poznata je kao "Njilaš". Ubrzo je broj člana u stranci porastao te je u Međimurju "Njilaš stranka" brojala više od 250 organizacija. Nova je stranka bila puno gora od prethodne, zbog toga jer je imala veće privilegije. "Mađar elet partija" je provodila mađarizaciju, dok su članovi "Njilaš stranke" provodili otvoreni teror. Članovi stranke nisu imali dužnost odlaziti u vojsku, već su im dodijeljene povjerljive funkcije. Čuvali su i zlostavljali zatvorenike, zatim su pomagali u patroliranju sela i hapšenjima, neki su od članova imali dužnost čuvati željezničku prugu Čakovec-Kotoriba te su osim toga proganjali Židove te sve one koji su se deklarirali kao Hrvati.⁸⁴

Mađarska je odmah u Međimurju i drugim okupiranim područjima tzv., "južnim krajevima" uvela vojnu upravu, dok je načelnik glavnog stožera bio Henrik Werther. Zbog mađarskog terora koji se širio i koji je jačao u svim okupiranim krajevima domaći su domoljubi, inteligencija, bili prisiljeni na šutnju, ako prije ne bi bili poslani u logore.⁸⁵ Važno je i spomenuti kako je prigodom okupacije Međimurja vršena propaganda od strane mađarskih vlasti što se tiče novčanica. Mnogo je ljudi predalo molbe Državnoj riznici, odnosno Odsjeku za novčarstvo i osiguranje u Zagrebu radi izmjene novčanica od 500 i 1000 dinara za novčanice od 100 dinara. Kada je došlo do izmjene dinarskih novčanica na teritoriju NDH, došlo je do problema na teritorijima koji su bili okupirani te se istaklo da rok za izmjenu novčanica na području Međimurja ne vrijedi. Tako je nastala navala na Prvu hrvatsku štedionicu u Čakovcu te na porezni ured i mnogi su uspjeli promijeniti novčanice od 500 dinara u novčanice po 100 dinara. No, većini to nije uspjelo iz jednostavnog razloga, jer je nastala nestašica na sitnijim novčanicama, a novčanice od 1000 dinara davale su se obično kao plaće činovnicima.⁸⁶ Uslijed okupacije obustavio se i sav promet između Međimurja i NDH, a posebno je bio onemogućen bilo kakav prijenos novca na teritorij NDH.⁸⁷ Mađarske okupatorske vlasti zabranjivale su odnošenje iznosa većeg od 300 dinara na teritorij NDH. Sav onaj iznos koji bi nadilazio 300 dinara, granična bi straža to zaplijenila. Uz to važno je spomenuti kako je kod zgrade Prve hrvatske štedionice, odnosno

⁸⁴ Lajtman, 62.

⁸⁵ Kalšan, 311.

⁸⁶ DAM-890 KOČVP, Opći spisi, 1592/1941. kut. 5.

⁸⁷ DAM-890 KOČVP, Opći spisi, 3089/ 1941. kut. 5.

podružnice u Čakovcu bila postavljena mađarska vojna straža, blagajne su bile zapečaćene, a uredi su se popunili mađarskim službenicima.⁸⁸ Mađari su prijetili Hrvatima i prebacivanjem ili oduzimanjem imetka ako ne zatraže mađarsko državljanstvo, odnosno ako se glava obitelji, što se ponajviše podrazumijevalo većinom za državne službenike, u kratkom roku ne vrate nazad u Međimurje.⁸⁹

Važno je spomenuti kako su i sve pošte u Međimurju bile mađarizirane. Kako više nisu smatrali Međimurje hrvatskim područje, sve pošiljke koje bi poslali u Hrvatsku ili iz nje označavali su inozemnim pošiljkama. Zbog takvih okolnosti Ministarstvo unutarnjih poslova je odlučila da se pošiljke namijenjene za Međimurje šalju u Veliku župu Zagorje, odnosno susjedni Varaždin.⁹⁰ Međutim ni to nije riješilo problem kod primanja pošte, jer su mađarske vlasti odbijale primati hrvatsku poštu, pa je tako i Kotarski predstojnik u Čakovcu Vida Ferencz izjavio da je on činovnik mađarske, a ne hrvatske vlade te da će poštu pregledavati pogranična policija u okupiranom području i tek onda će se predate kotarskoj oblasti u Čakovcu.⁹¹ Sve je to još više jačalo mađarizaciju i denacionalizaciju. Ubrzo su općine i sudovi bili popunjeni mađarskim službenicima, uvedeni su mađarski zakoni, a svaki pokušaj protumađarske djelatnosti je bio onemogućen zbog jake mreže žandarmerijskih postaja. Rad svim hrvatskim političkim strankama je zabranjen, a mađarskih političkih stranaka je bilo nekoliko u Međimurju. Mađarski jezik ubrzo je postao službeni u svim vidovima života, dok je jedini predznak hrvatskog uspjela zadržati samo crkva.⁹²

Mađarima i mađaronima nikako nije išlo pod ruku da je Međimurje u crkveno-administrativnom pogledu spadalo pod Zagrebačku biskupiju. Katoličko svećenstvo u Međimurju je bilo hrvatske narodnosti, dok ih je postavljala Zagrebačka nadbiskupija. Mađari su radili na tome da se Međimurje u crkveno-administrativnon pogledu pripoji Szombathelyszkoj nadbiskupiji. Na čelu takve ideje stajao je Oto Pečernik, a cijelo vrijeme su ga podupirali i potpomagali mu veliki župan grof Beleka Teli uz mađarsku vladu i visoki kler. Međutim sve crkvene župe na području Međimurja morale su do kraja rata ostati u sastavu Zagrebačke biskupije, pa se povodom toga počelo raditi na

⁸⁸ DAM-890 *KOČVP*, Opći spisi, 1592/1941. kut. 5.

⁸⁹ HDA-227 *MVP NDH*, Tajni spisi, 1/227.

⁹⁰ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Opći spisi, 1008/1941, kutija 32., DAM-890, *KOČPV*, 793/1941. kut. 4.

⁹¹ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 303/1941., kut. 11

⁹² Hutinec, „List Muraköz”, 286.

osnivanju centralne evangelističke crkve za Međimurje sa sjedištem u Čakovcu.⁹³ Po pitanju toga u Zagreb je došla mađarska delegacija, sa svojim zamjenikom Ministra vanjskih poslova g. Ghyczy te je došao g. Marossy. Naravno razgovaralo se o graničnom pitanju, a posebno se govorilo o Međimurju, a zatim se otvorilo pitanje problema među svećenstvom. Prema tvrdnjama Ghyczyija, on je dobio mnogo pritužaba protiv hrvatskih svećenika. Pritužbe su se odnosile na sabotazu rada mađarskih svećenika, zatim da konspiriraju sa nepoćudnim elementima i među narodom promiču protumađarsku promidžbu i tu je već stavljen zahtjev za konfiniranjem takvih svećenika. U tome stoji kako Međimurje spada pod zagrebačku biskupiju još od osnutka Zagrebačke biskupije iz vremena sv. Ladislava. Međutim ti hrvatski svećenici bili su prisiljeni da drže mađarsku propovijed, zatim da pjevaju mađarske crkvene pjesme, a hrvatske škole su im zatvorene. Naravno da je tu došlo do jakog otpora među hrvatskim svećenicima i Hrvatima u Međimurju, koji su se prisiljavali na mađarsku službu Božju. Ali mađarske su vlasti usprkos pritužbama postupale još gore, pa su poslale franjevce u Međimurje koji su oštro provodili mađarizaciju među stanovništvom. Mađarski predsjednik vlade je time zapravo htio omogućiti da zagrebački nadbiskup dade mađarskim franjevcima kanonsku misiju, odnosno dozvolu rada u crkvenom smislu. Ako bi se kanonska misija odbila, tada bi se tražile razne solucije u Rimu, a cilj bi bio da se na taj način Međimurje pripoji mađarskoj biskupiji. Međimurje nema nikakvog značenja za Mađarsku u teritorijalnom, gospodarskom i vojničkom smislu prema tvrdnjama mađarskog ministra vlade koji je rekao da želi Međimurje samo radi principa i da ga je prisiljen držati do eventualne mirovne konferencije na kojoj će se konačno rješavati teritorijalna pitanja. Eventualnom predajom Međimurja, Hrvatskoj bio bi učinjen precedens i za ostala područja koja je mađarska prije držala, a u slučaju gubitka tih područja, propala bi cijela načelna politika Mađarske.⁹⁴ Naime, po tom pitanju stav Vatikana, bio je odlučan te je to pitanje ostalo otvoreno do kraja rata.⁹⁵ Miklós Kállay je imao slična razmišljanja te je rekao hrvatskoj vladi kako nije potrebno forsirati pitanje Međimurja te da će nakon o tome razgovarati tek nakon rata.⁹⁶ U svakom slučaju odluka Svete Stolice da Međimurje ostane pod Zagrebačkom nadbiskupijom

⁹³ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 20.

⁹⁴ Hrvatski državni arhiv, *Poslanstvo NDH Budimpešta*, fond br. 1492, Tajni spisi, kut. 1. (dalje: HAD-1492, *Poslanstvo NDH Budimpešta*).

⁹⁵ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 20-21.

⁹⁶ HDA-227, *MVP NDH*, Dnevni izvještaj MVP br.1 Poglavniku NDH, kut. 1.

bila je jedna od najboljih vijesti. Time su hrvatski svećenici mogli zastupati pravni kontinuitet Hrvatske, a mađarsko pučanstvo u Međimurju je to ocijenilo kao slabost mađarske vlade te se nisu osjećali toliko sigurno u Međimurju.⁹⁷ Nakon neuspjeha čakovečki su mađaroni uz suradnju sa mađarskom vladom nastojali prisiliti cijelo hrvatsko svećenstvo da napusti Međimurje. Neki su čak i razbijali prozore samostana, župa te kuća u kojima su živjeli hrvatski svećenici. Zapovjednik vojne uprave u Čakovcu Timar je jednom prilikom ušao u upravu samostana te naredio da se sva bogoslužja u crkvi moraju održavati na mađarskom jeziku, a poslije svake mise se mora pjevati mađarska himna. Osim toga, naredio je da se župne knjige crkva moraju voditi na mađarskom jeziku, na što je uprava samostana odmah odgovorila. Naime, kako na to nisu mogli pristati bez odobrenja Zagrebačke nadbiskupije, mise su se i dalje održavale na hrvatskom jeziku. Na to su Mađari doveli mađarske svećenike da služe misu sa mađarskim propovijedima, pjesmama i kako se tražilo da se na kraju mise otpjeva mađarska himna. Mađarske su se mise tako održavale redovno svake nedjelje u 11 sati, dok su se mise na hrvatskom jeziku održavale u 8 i 9 sati prijepodne te večernja misa u 18 sati. Mađarske su vlasti otišle i toliko daleko da su uz pomoć čakovečkih mađarona potpisivali ljude koji su dolazili na hrvatske mise.⁹⁸ U crkvi sv. Nikole u Čakovcu, služba, odnosno misa se držala na hrvatskom jeziku te im nije uspjela intervencija u Rimu da se hrvatski svećenici odstrane iz Međimurja te da Međimurje u crkveno - upravnom pogledu padne pod nadležnost mađarske biskupije.⁹⁹ Svećenstvo se često pozivalo na Pavelićevo obećanje da će hrvatskom narodu izvan domovine biti osiguran jezik, prosvjeta i vjera. Obećanje je Pavelić dao još u svibnju 1941. godine pri potpisivanju Rimskih ugovora. Pavelić nije uspio održati obećanje, pa je vidljivo kako je problem Međimurja nadilazio političke mogućnosti hrvatske vlade. Time je kler sebe smatrao jedinim predstavnikom hrvatskog naroda u Međimurju.¹⁰⁰ Crkva je predstavljala jedan veliki trn u očima Mađara, a to je i vidljivo u tjedniku "Muraköz-Megyimurje". Mađarski su svećenici teško dobivali dozvole za rad u Međimurju, ali su putem tjednika vođene žustre promidžbe aktivnosti mađarskih svećenika. Njihova promidžba u tjedniku je otišla toliko daleko, da se isticalo kako je tek njihovim dolaskom počeo pravi razvoj vjerskog života u Međimurju, a osim toga navodili su se njihovi uspjesi vođenja misa

⁹⁷ Jonjić, 554.

⁹⁸ MZC, Rad V. kolone, 28317, 20-21.

⁹⁹ Isto, 30.

¹⁰⁰ Kisić-Kolanović, *Zagreb-Sofija*, 159.

na mađarskom jeziku te da su bili odlični vjeroučitelji.¹⁰¹ Hrvatske svećenike se uza sve to i prisiljavalo na polaganje prisega Mađarskoj, međutim svećenici su čvrsto stajali na nogama i odbijali sve pokušaje protjerivanja od mađarskih vlasti.¹⁰² Neki od svećenika nisu mogli izdržati pod pritiskom Mađara pa su položili prisegu. Nekoliko se svećenika oko 10 sati ujutro našlo kod crkve sv. Nikole te su razgovarali o polaganju prisega mađarskoj državi. Naposljetku je čak njih 18 položilo prisegu. U tjedniku Muraközu su stali uza te svećenike te napisali: “Duhovnike koji su položili prisegu vernosti, bode mađjarska država branila i do onoga vremena dok dobiju od za to postavljenoga ministra, mađjarsku pripadnost, a za to su molbe već podnesene. Prisega se polagala na svečani način.”¹⁰³

Važno je i spomenuti jedan posjeta narodnog zastupnika u Prelogu, Ivana Petkovića. Njegov boravak bio je sveden na slobodno kretanje od 7 do 19 sati. Na njega se cijelo vrijeme pazilo te se dnevno morao javiti mađarskim vlastima. O međimurskim prilikama govori da je narod jako ogorčen, zbog velikih poreza i niskih cijena poljoprivrednih proizvoda te su stariji ljudi uvidjeli kako se u Mađarskoj ne vodi velika briga o seljačkim interesima. Seljaci su istaknuli kako se mađarizacija u Međimurju provodi mnogo jače nego što se provodila 1918. godine. Kroz praznike učitelji moraju ostati na svojim radnim mjestima, dok su za djecu koja bi na jesen trebala poći u školu, osnovana dvomjesečna zabavišta. Tužilo se i na korpuciju među mađarskim činovnicima.¹⁰⁴ Zbog nasilništva nad seljaštvom i stanovništvom, vladi NDH upućivane su razne molbe. Svako selo je u svojim molbama tražilo priključenje Međimurja NDH, jer ne može živjeti pod mađarskom tiranijom. Tako je općina Mursko Središće poslala molbu Paveliću krajem travna 1941. godine da se zauzme po pitanju Međimurja te da pošalje vojsku koja bi oslobodila sjever Hrvatske od Mađara. Neki su čak slali pisma Hitleru, gdje se isto traži priključenje Međimurja NDH, a ako nije moguće onda Njemačkoj.¹⁰⁵ Međutim predsjednik vlade informirao je Ministarski savjet o razvoju pitanja oko Međimurja. Istaknuto je da je prilikom ulaska vojnih jedinica Kraljevine Mađarske u Čakovec, jedan veći dio tamošnjeg stanovništva istaknuo mađarske zastave, pri čemu se može zaključiti da Mađari jesu imali veliku

¹⁰¹ Hutinec, „List Muraköz“, 297.

¹⁰² DAM-890, KOČPV, 2184/1941., kut. 6.

¹⁰³ MZC, „Medjimursku duhovniki su prisegu položili“, „Muraköz“, 11. rujna 1941., 5423.

¹⁰⁴ HDA-1492, *Poslanstvo NDH Budimpešta*, Tajni spisi, kut. 1.

¹⁰⁵ Milošević, 61–62.

pomoć pri okupaciji od strane domaćih mađarona koji su im pomagali. U mađarskim političkim krugovima razvila se jaka agitacija, kako u okviru Lige za reviziju, tako i kod Mađara koji su bili poznati u javnom životu i koji su učestalo radili na tome da se Međimurje ne pripoji Hrvatskoj. Prilikom tih događaja Ante Pavelić i Eugen "Dido" Kvaternik su zauzeli stav po pitanju Međimurja. U Čakovcu se već desilo mnogo incidenata koji su bili dojavljivani ili su se žalbe podnijele pismeno. Sva dobivena pisma, odnosno žalbe, predsjednik vlade je saopćio načelniku Generalštaba. Tako se s Hrvatske strane situacija počela zaoštavati. Ulazak Kraljevine Mađarske u Međimurje izazvalo je veliko neraspoloženje kod Hrvata. Predsjednik vlade je predložio da bi pregovori s hrvatskom vladom trebali što prije početi, a takav stav je i odobren od ministra Mladena Lorkovića.¹⁰⁶

Mađarska okupacije i provođenje mađarizacije u Međimurju tijekom Drugog svjetskog rata je bilo puno intenzivnije i grublje, naspram one u Prvom svjetskom ratu. Mađari su preuzeli sve vidove društvenog i javnog života, a tlačenja stanovništva trajalo je svakodnevno. Vidljivo je kako su Mađari raznim oblicima propagande nastojali Međimurje u cijelosti odvojiti od hrvatske države te ga pripojiti sebi.

3.1. Pitanje Međimurja između NDH i Kraljevine Mađarske

Prava diplomatska borba za hrvatsko Međimurje između Hrvatske i Mađarske, počela je 16. 04. 1941. godine. Oba dvije vlade poduzimale su u Berlinu sve moguće mjere da pokažu svoje pravo na Međimurje.¹⁰⁷ Zanimljiv je bila i procjena vlade NDH. Naime, smatralo se da Mađarska nije što Italija te da mogu zauzeti jači stav prema njezinim zahtjevima. No, pitanje Međimurja se zakompliciralo dodatno nakon proklamacije zapovjednika mađarske vojske u Čakovcu o priključenju Međimurja Mađarskoj bez dogovora s vladom NDH. Iz Zagreba su se slale optužbe i protestne note, međutim Mađarska je uzvratila rekavši da se radi o starom „povijesnom pravu“. Zbog već prijašnjih problema s Italijom, NDH nije htjela stvarati neprijateljstvo sa susjednom Mađarskom, unatoč tome što je stajala na tome da je Međimurje dio

¹⁰⁶ DAM–890 KOČVP, Opći spisi, 3089/1941. kut. 7.

¹⁰⁷ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 29.

hrvatske države.¹⁰⁸ Edmund Glaise von Horstenau, njemački general koji je nakon *anschlussa* otišao na dužnost u NDH je razgovarao sa Pavelićom o pitanju Međimurja. Ante Pavelić je ipak priznato Glaiseu da ga brine sudbina Međimurja. I doista, nadalje je Međimurje predstavljalo jedan od problema u odnosima vlade NDH te Horthyjeve Mađarske.¹⁰⁹ O situaciji i problemu je Glaise referirao Hitlera s kojim je osobno razgovarao te mu je povjerio da ga u Hrvatskoj poštuju, a Mađare mrze zbog ulaska u Međimurje i Srijem.¹¹⁰ Sjeverna granica je predstavljala jedan od većih problema i to je bilo sporno pitanje Međimurja. Kada je mađarska vojska ušla u Međimurje, mađarski je konzul u Zagrebu uvjeravao ustaške vlasti da je njihov ulazak na sjeverni teritorij Hrvatske isključivo od strategijskog značenja te da oni priznaju područje Međimurja kao sastavni dio NDH. Kasnije je mađarska vlada zatražila slobodan pristup do Sušaka, što je NDH odbila zbog toga jer hrvatski odnosi prema Italiji još nisu bili utvrđeni. Kada su „Rimski ugovori“ bili potpisani, Mađarska je pokazalo svoje pravo lice i izmijenila svoju politiku te je već u lipnju 1941. godine stigla u Zagreb mađarska delegacija na pregovore o razgraničenju, tj. zahtijevala je da granice budu onakve kakve su bile 1918. godine.¹¹¹ Tako je Mađarska ubrzo nakon „Rimskih ugovora“ zaposjela Međimurje, Prekomurje te na istoku trokut između Drave i Dunava (Baranju).¹¹² Talijanskom aneksijom jednog većeg dijela Jadrana, smanjio se drastično broj luka u kojima se Mađarskoj nudila slobodna zona i povlašten prijevoz do mađarske granice.¹¹³ Mađari su još više inzistirali na Međimurju kad je došlo do „riječke krpice“.¹¹⁴ NDH je poslala svog poslanika u Budimpeštu kojem je bilo naređeno da se ponaša snošljivo prema navedenoj situaciji te da ne diže tenzije.¹¹⁵

U Budimpešti je zaprimljeno mnogo izvještaja po pitanju Međimurja. Tako je zanimljiv jedan razgovor između mađarskih i hrvatskih poslanika te ministra Popova, što je sve proslijeđeno Anti Paveliću. Više puta se čulo kako bi Mađari zbog vrlo loših odnosa sa Rumunjskom popravili odnose sa NDH te su u vezi toga htjeli pregovarati i

¹⁰⁸ Matković, Hrvoje, *Povijest NDH*, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 2002., 77.

¹⁰⁹ Krizman, Bogdan, *Ustaše i Treći Reich*, Globus, Zagreb, 1986., 82. (Dalje: Krizman, Ustaše i Treći Reich)

¹¹⁰ Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, 440.

¹¹¹ Matković, 77.

¹¹² Isto, 75.

¹¹³ Jonjić, 544.

¹¹⁴ Isto, 545.

¹¹⁵ Matković, 78.

pričati o samom Međimurju. Hrvatski poslanici su se čudili te su rekli kako su pregovori oko Međimurja propali zbog pitanja željezničkog prometa smjera Kotoriba-Ormož. Naime, pregovori su propali i zbog toga jer je nadalje Mađarska tražila potpuni suverenitet nad cijelim Međimurjem, dok bi Mađari dali samo neka sitna prava na upravu tog područja. Prijedlog hrvatske vlade koji je bio podnesen mađarskom poslaniku koncem mjeseca lipnja je glasio ovako: hrvatsko-hrvatsko mađarska granica se utvrdila od ušća Mure u Dravu do ušća Save u Dunav, tokom Drave i Dunava, a pitanje suvereniteta Međimurja riješavati će se kada to bude povoljno za obje vlade i tako je to pitanje ostalo otvoreno, zatim NDH je bila voljna dati Mađarima tranzit na Jadran, tzv., „peažno pravo“, željeznicu Kotoriba-Ormož u zakup, prijedložila se pri završetku rata izmjena mađarskog i hrvatskog stanovništva te je NDH bila voljna obvezati se da na području Međimurja, barem kada se to pitanje ne riješi, neće držati vojničke garnizone.¹¹⁶ Takav prijedlog Hrvatske naišao je na najbolje shvaćanje s njemačke i talijanske strane.¹¹⁷ No, Mađarska je poslala i svojeg mađarskog delegata u Zagreb te se tražilo da u principu Međimurje ostane pod mađarskim suverenitetom, zatim da zadrže pravo na eksploataciju u preradu eventualno pronađene sirove nafte na području Međimurja. Htjeli su zadržati i potpuno osiguranje tarifnog i pogonskog prava na korištenje željezničke pruge koja vodi od Murakeresnture preko Čakovca do njemačke granice, kao i željezničku prugu smjera Gyekenyes-Sušak-Rijeka. Uz to zahtijevali su brzo utvrđivanje granice sredinom korita Drave i Dunava te su na području Međimurja tražili zaštitu mađarske imovine i naknadu svih šteta koje su bile učinjene od strane bivše jugoslavenske vlade.¹¹⁸ Međutim vlada NDH je više puta pokazala kako je Međimurje kroz stoljeća pripadalo Hrvatskoj te da kao potvrda tome postoji mnogo pisanih izvora, materijala te povijesnih karata. Prilikom raspada Kraljevine Jugoslavije, Međimurje je pripalo Banovini Hrvatskoj te je nastanjeno Hrvatima. Istaknuta je važnost Međimurja u svim segmentima, dok za Mađarsku taj kraj, teritorij nema nikakvog značenja. Vlada NDH ne želi stvarati neprijateljstva sa Mađarima u jeku Drugog svjetskog rata, a istaknuto je kako je mađarsko-hrvatski spor nastao samo zbog pitanja Međimurja.¹¹⁹ Pavelić se na početku pregovora pozivao na svoj sporazum s Mađarskom revizionističkom

¹¹⁶ Isto, 78.

¹¹⁷ Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković*, 122.

¹¹⁸ DAM-890 KOČVP, 68/1941. kut. 4,

¹¹⁹ HAD-227, *MVP NDH*, Dnevni izvještaj MVP br. 8 Poglavniku NDH, kut. 1.

ligom, ističući da Međimurje prema sporazumu ima pripasti Hrvatskoj.¹²⁰ Prilikom okupacije Međimurja po mađarskoj vojsci, 17. 04. 1941. godine njemački generalni konzul Alfred Freundt je telegrafski javio ministarstvu kako mu je Slavko Kvaternik iznio svoju pretpostavku, odnosno sumnju u postupke Mađara na hrvatskom području te je ukazivao da Mađari namjeravaju ostati između Drave i Mure. Osim toga Kvaternik je ukazao i na kasnije protjerivanje hrvatskih činovnika te time traži pomoć od strane njemačkog Reicha. Njemački poslanik Kasche je ubrzo nakon toga 23. 04. 1941. godine uputio telegram svom ministarstvu o problemima koje je ukazao Kvaternik te se tražio stav Reicha o mađarskoj izjavi da će Međimurje prepustiti Hrvatskoj, ukoliko im se odobri bescarinski prolaz tereta do Sušaka.¹²¹ Kasche je dobio odgovor iz Beča te u telegramu kojeg mu je poslao Ribbentrop stoji kako s njemačke strane ne postoje nikakve rezerve u pogledu rješenja između Hrvatske i Mađarske po kojem bi se Međimurje prepustilo Hrvatskoj, a Mađarskoj pak se nikako ne može odobriti bescarinski prijevoz terete u smjeru kojem oni zahtijevaju.¹²²

Hrvatska vlada nije tražila samo pomoć od njemačkog Reicha, već i od Bugarske. Bugari jesu pružili moralnu potporu Hrvatima, međutim nisu htjeli uplitati svoje prste u hrvatsko-mađarski spor. Pitanje mađarsko-hrvatske granice na sjeveru se jedno vrijeme držalo otvorenim te su Zagreb i Budimpešta pokazivali znakove da bi se problem mogao riješiti mirnim putem. Bugarska oporba se aktivno zalagala na strani Hrvatske, a bugarski su nacionalisti žestoko kritizirali mađarski režim i politiku, gdje su čak izjavili da u Budimpešti vlada „masonska klila, Židovi i plutokrati“.¹²³ Bugarska je radila aktivno na pomirenju dviju zemalja pa se htjela približiti Mađarskoj, ali od toga su opet strahovali Hrvati, zbog toga jer je mađarski tisak pokrenuo glasine koje su ubrzo odjeknule i u Hrvatskoj da Mađarska želi sklopiti pakt s Bugarskom. Takvim bi redosljedom događaja bila učinjena velika šteta po Hrvatsku, ali takva mogućnost službeno je odbacio¹²⁴ Vladimir Židovec koji je bio poslanik NDH u Bugarskoj od 1941. do 1943. godine.¹²⁵ Ubrzo je došlo do mađarsko-endehaških pregovora o granici, no pregovori su bili prekinuti jer Mađarska nije bila voljna

¹²⁰ Jonjić, 545.

¹²¹ Krizman, *Ustaše i Treći Reich*, 83.

¹²² Krizman, Bogdan, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, Globus, Zagreb, 1986., 83. (Dalje: Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*)

¹²³ Kisić-Kolanović, *Zagreb-Sofija*, 158.

¹²⁴ Isto, 158.

¹²⁵ Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković*, 122.

odstupiti Međimurje. Odnosi su se dodatno zahladili, a Kasche je javio sve u vezi situacije berlinskom ministarstvu te je sam Kasche izjavio kako se je granično pitanje Međimurja „nasukalo“.¹²⁶

Njemački poslanik u Zagrebu poticao je hrvatsko-mađarske odnose, pa se na mađarskoj strani pojavio strah da se Nijemci ne umiješaju kao arbitri, pa je stoga naređeno da se uvede vojna upravna vlast u Međimurje.¹²⁷ Mađarski pukovnik Timar je isti dan, 9. srpnja izvršio zapovijed te je uputio pismenu obavijest okružnom predstojniku Ostojiću, prema kojoj je cjelokupna uprava na teritoriju Međimurja pala u njegove ruke. Time su se odmah okružni činovnici istjerali iz uprava¹²⁸, na što im je Timar uputio kratki govor te rekao: „uvodjenje vojne uprave konačno razrješava mnogo poletizirano pitanje pripadnosti Međimurja. Međimurje se vratilo u hiljadu-godišnju mađarsku zajednicu.“¹²⁹ Mađarska je vlada stalno predbacivala Hrvatskoj da je bila prespora oko pitanja razgraničenja. Bárdossy je sam kazao kako se nadao sporazumu i prijateljstvu između dviju zemalja, no na sve su Hrvati reagirali prekasno.¹³⁰

Nakon 9. 07. 1941. godine, kada je Međimurje palo pod mađarsku upravu, odnosi između NDH i Mađarske su se znatno pogoršali¹³¹, a Ciano je u svom dnevniku zabilježio kako je uvođenje vojne uprave u Zagrebu izazvalo potpuni bijes.¹³² Zanimljivo je kako je iako je NDH isticala da je Međimurje naseljeno hrvatskim pučanstvom i da pripada hrvatskoj državi, dok su Mađari zauzvrat tvrdili da je Međimurje do 1918. godine bilo sastavni dio Kraljevine Jugoslavije.¹³³ U zabilješci državnog sekretara Weizsackera u mjesecu srpnju, mađarski poslanik u Berlinu Döme Sztójay mu je rekao kako su mađarsko-hrvatski pregovori o Međimurju došli na mrtvu točku, a već je i vlada Reicha po tom pitanju postala nezainteresirana.¹³⁴

¹²⁶ Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, 83.

¹²⁷ Jonjić, 548.

¹²⁸ Blažeković, 48.

¹²⁹ DAM-890 KOČVP, 793/1941. kut. 4,

¹³⁰ Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, 84.

¹³¹ Blažeković, 48.

¹³² Jonjić, 549.

¹³³ Blažeković, 48.

¹³⁴ Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, 84.

Nakon što je Mađarska okupirala Međimurje, NDH je isticala da je Međimurje hrvatsko i da će uvijek pripadati hrvatskoj državi. NDH je u praksi sve to svela na medijsko i promidžbeno isticanje njegova hrvatstva i povijesne pripadnosti hrvatskoj državi. Već potkraj srpnja 1941. godine je cijeli jedan broj „Hrvatskog radio lista“ bio posvećen Međimurju, a bilo je istaknuto da je jedan susjed zaorao hrvatsku njivu, a hrvatska je vlada prosvjedovala i rekla je: „To je naše! Jest! Međimurje je naše! U Međimurju su uvijek živjeli Hrvati! U Međimurju se uvijek čula živa hrvatska riječ! U Međimurju danas žive samo Hrvati, izuzevši malobroje dotepence, kojih ima nažalost i po drugim hrvatskim krajevima....! Međimurje je naše!“ Mi tog lijepog kraja nedamo, pa makar bilo tko pokušao bilo kojim načinom pribrojiti ga sklopu svoje zemlje“. ¹³⁵ Važno je i napomenuti kako je tijekom od kolovoza 1941. godine Mađarska nastojala voditi pomirdbenu politiku. Čak je Glaise 5. kolovoza javljao OKW-u da su Mađari objavili kako je zapravo proglas o aneksiji Međimurja, odnosno uvođenje vojne uprave bila samovolja pukovnika Timara te da oni nemaju ništa sa time. Jedan od razloga pomirdbene politike je taj što je Mađarska htjela anektirati i Banat, a na banatsko je područje svoje pravo polagao Hitler, što je Mađarima potpuno jasno rekao. Povodom toga Mađarska je čak Međimurju ustupila i otvorila 5. kolovoza 1941. godine dravski most koji je spajao Međimurje s ostatkom Hrvatske. ¹³⁶

3.2. Konačna aneksija Međimurja 16. prosinca 1941.

U promemoriji od 10. srpnja 1941. godine se navodilo kako je Budimpešta bila sklona riješiti problem tako da Hrvatska prizna mađarski suverenitet nad Međimurjem, a uprava bi se prepustila Hrvatskoj uz prikladne uvjete, ¹³⁷ tzv. kondomonij. ¹³⁸ Mađarska je time zapravo htjela istaknuti svoje pravo na Međimurje te je htjela potaknuti brže rješavanje sudbine Banata. Hrvatska strana je odbijala pregovore sa Mađarskom, a problem je bio i taj što je Hrvatska bila suočena sa problemom granica na Jadranu. ¹³⁹ Ministar Lorković je isto taj prijedlog Mađara odbio te je javno potvrdio da ne može prihvatiti prijateljsku suradnju sa Mađarima, kada je

¹³⁵ Jareb, Mario, *Mediji i promidžba u NDH*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016., 795.

¹³⁶ Jonjić, 553.

¹³⁷ Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, 92.

¹³⁸ Jonjić, 545.

¹³⁹ Isto, 543.

Međimurje u njihovim rukama.¹⁴⁰ Mađarska je vlada dala do znanja da je spremna za pregovore i poslala je svoje opunomoćenike u Zagreb, međutim hrvatska je vlada rekla da nema vremena za pregovore. Vlada NDH je bila voljna riješiti sva pitanja sa Mađarskom, no pitanje Međimurja je stalno ostavljala za kasnije.¹⁴¹ Lorković je sa Kascheom krajem kolovoza otvorio ponovno pitanje razgraničenja između Hrvatske i Mađarske. Naime, Lorković je bio uvjeren kako postoje razrožnosti u mađarskim krugovima glede pitanja Međimurja. Zbog toga je on odlučio zamrznuti i staviti na čekanje sve političke razgovore i pregovore sa Mađarskom, što nije bilo prvi put. Sam Kasche je poslije u izvješću kazao, kako mu je posve nejasno zbog čega se Hrvati toliko nadaju da će se njihov položaj popraviti tijekom rata i da će im Mađarska samo tako vratiti ili ustupiti anektirana područja. U svakom slučaju Nijemci se nisu htjeli miješati, niti stajati na hrvatskoj ili mađarskoj strani.¹⁴²

Hrvati su počeli biti zabrinuti oko velike koncentracije mađarskih vojnih snaga u Međimurju te je bilo previše naznaka o velikomađarskim planovima. O koncentriranju vojnih snaga u Međimurju i velikomađarskoh propagandi izvještavala je Kotarska oblast Čakovec i Prelog u listopadu Velikoj župi Zagorje. Mađari su htjeli otvoriti i ponovne pregovore oko Međimurja, jer su se njihovi odnosi sa Rumunjskom zahladili, međutim Lorković je odbijao bilo kakav pregovor i stajao je čvrsto na svojem prijedlogu iz lipnja.¹⁴³ Ipak krajem studenog su se dvije strane sporazumjele barem oko plaćevnih odnosa te je potpisan „obračunski sporazum“, a početkom prosinca se uredilo pitanje pograničnog prometa.¹⁴⁴

Pregovori su trajali sve do prosinca, jer se pitanje Međimurja odgađalo riješavati. Unatoč tome što su u Međimurju bile koncentrirane jake mađarske snage, službe su bile pune Mađara, a mađarizacija je brzo ojačala, NDH se po tom pitanju nije trudila nešto više napraviti. Njemačka je strana bila spremna zaključiti ugovor o granici sa mađarskom vladom. Dugo nije htjela ni čekati mađarska vlada koja je

¹⁴⁰ Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković*, 38.

¹⁴¹ Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, 92.

¹⁴² Jonjić, 554.

¹⁴³ Isto, 555.

¹⁴⁴ Isto, 557.

naprije pod pukovnikom Timarom uvela vojnu upravu,¹⁴⁵ a zatim je mađarski parlament izglasao 16. 12. 1941. godine „Zakon o pripojenju južnih krajeva“, a time je Međimurje jednostrano pripojeno Mađarskoj.¹⁴⁶ Time je Mađarska formalno okupirala sva okupirana područja (Međimurje, Bačka, Baranja, Prekomurje). Zadovoljan takvim raspletom događaja premijer Bárdossy je spomenuo i pozdravio „vjeran međimurski narod Zrinjskih“, koji se vratio u krilo Mađarske.¹⁴⁷ Vlada NDH je na to poslala diplomatski protest u Budimpeštu 7. 1. 1942. godine, tvrdeći da nikada nije zaključila ugovor o razgraničenju sa Mađarskom, a zbog toga je ministar Lorković izjavio da su granice NDH utvrđene samo na zapadu, istoku i jugu. Kako sjeverna granica nikad nije bila utvrđena, ona se nija spominjala u izjavama vlade.¹⁴⁸ U protestnoj noti je i izrečeno da hrvatska vlada smatra Međimurje neotuđivim dijelom hrvatskog teritorija jer je pretežito naseljeno samo Hrvatima te je po propašću Jugoslavije pripalo odmah Hrvatskoj.¹⁴⁹ Ministar Lorković se još u prosincu sastao sa mađarskim ministrom vanjskih poslova Bárdossyjem prilikom potpisivanja pakta protiv Kominterne u Berlinu, a razgovarali su i o Međimurju, no nije došlo do nikakvog dogovora.¹⁵⁰ Vidljivo je kako se problem mogao riješiti u izvješću talijanskog poslanika u Budimpešti, Giuseppea Talama. On je u prosincu 1942. godine pisao ministru Cianu kako je predsjednik mađarske vlade Bárdossy razgovarao s Lorkovićem, ali opet nije došlo do sporazuma. Lorković je žestoko reagirao u vezi Međimurja, dok je Bárdossy samo branio mađarska stajališta. Unatoč svemu Bárdossy je ipak bio spreman na jedno limitirano popuštanje radi poboljšanja mađarsko-hrvatskih odnosa, no problem se nije riješio.¹⁵¹ U prilog tome ide i mišljenje Ulleina Revickyija, prema kojemu pitanje Međimurja nije konačno riješeno, unatoč „Zakonu o aneksiji“ te da će se oko toga s Hrvatima ipak u budućnosti nagoditi.¹⁵² U jednom članku „Put mađarskog nacionalnog ujedinjenja“ izneseno je mišljenje da je Mađarska Trianonskim mirovnim ugovorom iz 1920. pokradena, a pripojenjem starog mađarskog područja (Međimurja), ona je konačno vratila svoj središnji položaj u Srednjoeuropskoj Podunavskoj Europi.¹⁵³

¹⁴⁵ Krizman, *Pavelić između Hitlera i Mussolinija*, 92.

¹⁴⁶ Matković, 78.

¹⁴⁷ Jonjić, 558.

¹⁴⁸ Matković, 78.

¹⁴⁹ Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković*, 38.

¹⁵⁰ Kisić-Kolanović, *Zagreb-Sofija*, 161.

¹⁵¹ Kisić-Kolanović, *Mladen Lorković*, 123.

¹⁵² Isto, 220.

¹⁵³ Isto, 157.

Svoj stav i razmišljanje iznijelo je i Hrvatsko društvo Međimuraca u Zagrebu, 22. 04. 1941. godine. Uputili su pismo poglavniku Anti Paveliću u kojem su napisali: „Gospodine Poglavniče! Vijesti koje nam stižu od naših domova o zaposjedanju Međimurja po mađarskoj vojsci veoma su uznemirile sav međimurski svjet, kako u samom Međimurju, tako i nas Međimurce koji živimo u Zagrebu; zanima nas prava svrha zaposjedanja Međimurja, nije nam potpuno jasno, jer Hrvati – Međimurci ničim nisu ugrozili interese naših susjeda Mađara, niti ničim drugim dali povod zaposjedanju, prisutnost Mađarske vojske u Međimurju predstavlja za nas opasnost, da budemo odcjepljeni od ostale braće Hrvata okupljenih u Hrvatskoj državi....Međimurje je od uvijek hrvatska zemlja, a narod koji na njoj živi i obradjuje ju, jeste hrvatski, ne samo po svojem jeziku i kulturi, već i po svojim osjećajima i ne želi da kao manjina živi u zajednici s jednim sranim narodom.....obraćamo Vam se sa molbom da Međimurje ne pripadne strancu koji na nju nema nikakva prava“.¹⁵⁴

Zanimljiv je i stav Pavelića koji nije vodio ništa drugačiju politiku od Lorkovića. Naime, Pavelić je 20 – ih i 30- ih godina 20. stoljeća surađivao sa Mađarima te je kao ustaški emigrant zajedno sa Gustavom Perčecom na Janka Puszi organizirao ustaški centar. Hrvatski legitimisti su tako imali čvrste veze s mađarskim revizionističkim krugovima. Tako su Pavelić i Tibor Eckhardt u ime Mađarske revolucionarne potpisali 23. 07. 1933. sporazum u suradnji u Zurichu. Među pojedinostima koje su potpisali, za Međimurje važna je ona u točki 1. gdje se navodi da će Međimurje pripasti Hrvatskoj ili Mađarskoj pod uvjetom da to stanovništvo mora glasovanjem odlučiti. Prema tim navodima sudbina Međimurja ovisila je o potpisima stanovništva. Dalje se navodi kako se obavezno područja Baranje, Bačke i Banata vraćaju pod Mađarsku, dok se za Međimurje ništa ne spominje. Međutim 1941./1942. situacija je bila potpuno drugačija, a sporazum Pavelić-Eckhardt nije pokazao nikakav utjecaj na utvrđivanje granica i pripadnost Međimurja, kao ni sam Pavelić.¹⁵⁵

Kada je već prema mađarskom zakonu, Međimurje službeno pripalo Mađarskoj, Mladen Lorković je putem radija i tiska širio propagandu te se Međimurje često isticalo kao Hrvatsko. Zatim u prilog tome svemu govori i 14. broj

¹⁵⁴ DAM-890 KOČVP, 793/1941. kut. 4,

¹⁵⁵ Jonjić, 535.

polumjesečnika „Hrvatski krugoval“.¹⁵⁶ Tako je Međimurje zauzelo posebno mjesto u „Hrvatskom krugovalu 1944. godine. Na naslovnoj stranici krugovala piše: „Međimurje! Makar si zemlja tak trda i škrta, kak mi je lahko, gda zmislim se na te! I ti, moja stara hižica podrta, nekaj me samo vu tebe vleče, I nišče mi spodobu tvoju z srdaca zbrisati neče...“.¹⁵⁷ U listu se ističe grad Čakovec, kao središe političke djelatnosti i hrvatske kulture. Prikazani su mnogi spomenici Čakovca te park koji gleda na utvrdu Zrinskih. Ističe se rad i značaj Učiteljske škole u Čakovcu, kao žarište hrvatske narodne misli u kojoj su se mladi odgajali u hrvatskom narodnom duhu. U listu nakon toga urednici oslovljavaju Međimurje ...“Međimurje malo, kak si lepo ravno. Med dvema vodami jesi ograjeno“.¹⁵⁸ Hrvatski je tisak stalno pisao kako je Međimurje sastavni i neotuđivi dio Hrvatske, a posebno se isticalo kako je Nezavisna država Hrvatska najranije proglašena upravo u Međimurju te su tamo tiskane prve hrvatske poštanske marke.¹⁵⁹ Osim toga Zanimljiva je bila i jedna promidžba u časopisu „Nova Mađarska“ koji je izlazio u Budimpešti na hrvatskom jeziku u svrhu mađarske promidžbe u Hrvatskoj. Naime, k časopisu je priklopljena zemljovidna karta Mađarske u kojoj je uključena Hrvatska i Slavonija. Čak su se na velesajmovima u Budimpešti prodavali jastuci, na kojima je naslikana Kraljevina Mađarska sa Hrvatskom i Slavonijom te piše „Mađarski san“.¹⁶⁰

Akt pripajanja Međimurja, Hrvatska nikad nije priznala. Na svim službenim geografskim kartama, statistikama Međimurje je kao i ostali anektirani prostori bilo uvrštavano u teritorij NDH te sastavni dio Velike župe Zagorje.¹⁶¹ NDH ipak nije odustajao od Međimurja. Mladen Lorković je prema dnevnom izvješću Ministarstva vanjskih poslova krenuo u nove hrvatsko-mađarske pregovore o razgraničenju koji su počeli 2.V.1945. godine.¹⁶² Komisija za utvrđivanje granica između NDH i Mađarske započela je zasjedanje u Budimpešti. Zasjedanje je trajalo od 25. 04.-11. 07.1942. godine. Međutim pregovori su se opet protegli do kolovoza jer je šef hrvatskog izaslanstva javio kako Mađari u pregovorima inzistiraju na tome da se granica na

¹⁵⁶ Jareb, 794.

¹⁵⁷ Muzej Međimurja čakovec, *Hrvatski krugoval*, god.IV, br. 14., 1944., 27905 (dalje: MZČ, *Hrvatski krugoval*, 27905)

¹⁵⁸ MZC, *Hrvatski krugoval*, 27905

¹⁵⁹ Jonjić, 552.

¹⁶⁰ HDA-1492, *Poslanstvo NDH Budimpešta*, Tajni spisi, kut. 1.

¹⁶¹ Jonjić, 560.

¹⁶² Isto, 561.

Dravi i Dunavu povuče sredinom riječnog toka, a hrvatsko bilo državno ili privatno vlasništvo, koje bi ostalo sjeverno od granične crte, zaštitilo bi se međunarodnim servitutima. Hrvatska pak je tražila da se granica na Dravi i Dunavu neće dirati, odnosno da Mađarska ne dira u hrvatski suverenitet na području Gole i Ždale, a da se hrvatski interesi zajamče posebnim međunarodnim servitutima. Pred kraj kolovoza konačno je došlo do dogovora. Mađari su pristali da Hrvatskoj pripadnu otoci Šarengradska ada, Hagel i Krčadinska ada, što leže sjeverno od srednjeg toka Dunava. Mađarska je tim simboličnim ustupcima prema Hrvatskoj htjela armitizirati hrvatski pritisak na rješavanje pitanja Međimurja.¹⁶³ Tako je pitanje Međimurja ostalo neriješeno i ostalo je otvorenim do kraja rata, a Mađari ocjenjuju kako je za sve to kriva loša politika Hrvatske. Prilog u tome ide izjava iz 1943. godine, neimenovanog mađarskog diplomata, koji je poslaniku NDH u Bugarskoj Vladimiru Židovcu izjavio: „Hrvati su svojom krivicom izgubili Međimurje, koje je sada kamen spoticanja između NDH i Mađarske.”¹⁶⁴

3.2. Uvođenje civilne uprave i opća vojna obaveza

Konačno 9. srpnja, vojna uprava u Međimurju zamijenjuje se civilnom upravom. Time je Međimurje formalno i službeno bilo pripojeno Mađarskoj kao njezin sastavni dio te je tako ušlo u sklop velike županije Zala sa sjedištem u Zalsegerszegu. Mađarska je tim putem prekršila međunarodna prava koja su bila utvrđena na 2. haškoj konvenciji, zbog toga jer si je prisjedinila područje druge države za vrijeme rata, dok je morala pričekati kad rat završi i rezultate mirovne konferencije te ugovore o miru. Osnovano je i “Vijeće dvadesetorice”, a članovi su bili mađaroni, koji su imali savjetodavnu ulogu u pitanjima civilne uprave. Vijeće je izdavalo i uvjerenja lojalnosti pojedinih osoba mađarskim vlastima.¹⁶⁵ U to vrijeme Međimurje se podijelilo na dva kotara, jedan preloški i jedan čakovečki. Na njihovu čelu stajala su sreska načelstva, kao najviša upravna vlast kotareva. Sreska načelstva su različitim grubim metodama činila sve da bi čim više pomagala neprijateljskoj ratnoj mašineriji, a protjerivanje hrvatskog stanovništva iz Međimurja

¹⁶³ Isto, 563.

¹⁶⁴ Kovačić, „*Pitanje Međimurja*“, 66.

¹⁶⁵ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 31

bio je samo jedan vid nasilne mađarizacije. Činovnici sreskih načelstva bili su osobito nasilni prema stanovništvu, a najgori su bili u Čakovcu. Načelnici su bili Vida Ferenc, Breznica Pavao te Feher Janeš. Jedan od najokrutnijih podnačelnika bio je Száraz Ištvan.¹⁶⁶ On je ponajprije bio zadužen za izgone i ispitivanja zatvorenika, ali na vrlo sadistički način. Na sličan način svoju su dužnost provodili i podnačelnici Lászle Kovács i Ivan Šagvari. Uglavnom sresko načelstvo je činilo razne zločine. U većim razmjerima vršila se rekvizicija žita te hrane za stoku, a sve to za potrebe mađarske vojske koja je bila na bojištu. Rekvizicije su se provodile uz pomoć općinskih poglavarstva. Ukoliko seljaci nisu na poziv od vlasti odgovorili pravovremeno i predali im krave i svinje, stoka bi im bila oduzeta nasilno, a slično je vrijedilo i za kukuruz i ostale žitarice, samo što bi onda slijedila teška novčana kazna. Primjer dobivanja novčane kazne je bio jedan seljak iz Ivanovca. Umjesto traženih 2,550 kilograma kukuruza, on je izručio 90 kilograma. Zbog toga je bio kažnjen novčanom kaznom od 880 penga, odnosno 8,000 dinara. Ukoliko su seljaci odbijali plaćati novčane kazne, završavali bi u tamnicama ili zatvorima.¹⁶⁷ Najokrutniji zatvori nalazili su se u vojarni u Čakovcu te u starom gradu u Čakovcu, a tada je taj zatvor bio poznat pod imenom "kula zločina". U tim zatvorima vršila su se ispitivanja, sadistička mučenja svih rodoljuba, komunista, pripadnika NOB-a, a bilo je i seljaka, lažno optuženih od strane mađarona. Zatvorenici su se često otpremali u Mađarsku pred vojne sudove i logore.¹⁶⁸ Nakon nekog vremena ustanovljena je granična policija u Čakovcu. Tada su se granična policija i sreska načelstva podijelila kod izгона stanovništva. Granična policija je vršila izgon nad ljudima koji su živjeli unutar grada Čakovca, dok je sresko načelstvo vršilo izgone svih građana iz cijelog kotara. Međutim Mađari nisu protjerali sve stanovnike. Mađarske su vlasti donijele zakon kojim se odredilo da svaki onaj stanovnik Međimurja, koji živi u Međimurju neprekidno od 1921. godine ne mora iseliti jer se smatra mađarskim državljaninom. Tako su se postavile vojne straže na dravskom mostu preko kojeg sum ogle proći samo one osobe koje su imale propusnicu izdanu od sreskog načelstva za sve stanovnike kotare te stanovnike grada Čakovca.¹⁶⁹

¹⁶⁶ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 27.

¹⁶⁷ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 28.

¹⁶⁸ DAM-890 KOČVP, 2335/1941. kut. 6.

¹⁶⁹ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 29.

Poznato je i da su sreska načelstva izdavala i dvovlasničke iskaznice. To se događalo u slučaju ako bi hrvatski državljani od okupacije živjeli u Međimurju te su ubrzo bili prebaćeni i izgnani preko Drave. Međutim u Međimurju su imali nekretninu, zemlju za obrađivanje i to je stvaralo problem jer im je bilo nemoguće dolaziti u Međimurje. Upravo zbog toga su se izdavale dvovlasničke iskaznice.¹⁷⁰ Naravno i oni koji jesu posjedovali dvovlasničke iskaznice, nisu bili lišeni problema koje su im stvarale mađarske vlasti. Usprkos sporazumu hrvatskih i mađarskih vlasti, za sve one koji su imali posjede u Međimurju, izdane su dvovlasničke iskaznice kojima se moglo prolaziti iz Varaždina u Međimurje i obratno. Unatoč, izdanim propusnicama dolazilo je do problema prilikom ulazanja i izlaska iz Međimurja. Gospodin Mirko Odić je tako naveo svoj problem i rekao: “Ja sam izvadio dvovlasničku prolaznicu od gradskog poglavarstva u Varaždinu, koju sam potvrdio po općinskom poglavarstvu, gdje posjedujem posjed u Sv. Jurju na bregu, a potom kod kotarske oblasti u Čakovcu. Isto tako morao sam tu dvovlasničku iskaznicu potvrditi i u Puščinama kod poručnika Kuna, ali mi je ovaj uskratilo potvrdu, bez navoda razloga. Kad sam ga upitao, gdje se mogu žaliti protiv toga, on me je uputio u Peštu. Kasnije sam po jednom čovjeku poslao prolaznicu opet ovom poručniku na potvrdu, ali je do danas nisam primio, tako da ne mogu putovati u Međimurje te svoj prirod ubrati i ovamo dopremiti.”¹⁷¹ Gospodin Odić nije bio jedini koji je imao problema sa dvovlasničkom iskaznicom. Na isti je način oduzela straža na dravskom mostu prolaznicu/iskaznicu gospodinu Franetiću. Njegova je prolaznica bila potvrđena te je imala isto sve potvrde koje su bile predviđene sporazumom. Međutim svoj posjed u Štrigovi nije mogao obrađivati jer je navodno uz prolaznicu morala biti priložena i fotografija. Isti dan fotografije su lično bile predane straži na mostu, a od toga je već prošlo 2 tjedna. Od mjerodavnih se vlasti tražilo da se poduzmu mjere kako dvovlasnici nebi trpjeli štete jer nisu mogli kao prvo, prevesti prirod sa svojih posjeda u Međimurju, a drugo posjed nikako nisu mogli uredno obrađivati.¹⁷² Zbog takvih problema dogovoreno je da će dvovlasničke propusnice izdavati samo općine iz kojih dolaze dvovlasnici te na propusnici mora biti napisano ime i prezime osobe, veličina posjeda te što je zasijano.¹⁷³ Time su se voće, povrće te drugi poljoprivredni proizvodi mogli prenositi u Varaždin bez posebnih dozvola. Kasnije se utvrdilo nekoliko prijelaznih mjesta za

¹⁷⁰ Isto, 30.

¹⁷¹ DAM-890 KOČVP, 2335/1941. kut. 6.

¹⁷² DAM-890 KOČVP, 462/1941. kut. 5.

¹⁷³ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 133/1941., kut. 10.

dvovlasnike kojima se moglo ući i izaći iz Međimurja, a hrvatska prijelazna mjesta bila su nasuprot mađarskih.¹⁷⁴ Na obrađivanje svojih posjeda dvovlasnici su mogli dolaziti i sa biciklima ili zaprežnim kolima te djecom mlađom od 16 godina za koje se nisu izdavala propusnice, već su bili upisani u propusnice roditelja.¹⁷⁵ Kada je vojna uprava bila zamijenjena civilnom opet je došlo do promjena te problema ulaska dvovlasnika u Međimurje. Pitanje toga bilo je riješeno 3. 12. 1941. godine potpisivanjem sporazuma o pograničnom prometu koji je vrijedio za cijelo Međimurje sa posebnim naznakama za dvovlasnike koji su u svojem posjedu imali voćnjake, oranice, njive ili šume u Međimurju, a prebivalište im je u Varaždinu, zatim za stanovnike koji moraju proći granicu zbog potreba svog zanimanja, odnosno posla te one koji žive u Šandorovcu i Novom Selu, a prelaze preko dravskog mosta.¹⁷⁶ Važno je napomenuti kako su se izdavale tri vrste propusnica. Propusnica A za one čiji posjed ne presijeca državnu granicu, dok je za propusnicu B vrijedilo suprotno, a propusnica C se izdavala liječnicima, veterinarima, prijevoznicima.¹⁷⁷

Kao što sam prije naveo, Međimurje je 9. srpnja pripojeno Mađarskoj te ulazi u sklop županije Zala koja je imala upravnu vlast. Županiji su bila podređena sreska načelstva svih kotareva te županije, a tako i sreska načelstva Čakovca i Preloga. Županijski organi su bili veliki župan, županijska skupština, izvršni odbor županijske skupštine, županijska vlast i nadzorna upravna vlast.¹⁷⁸ Županija je često nižim vlastima davala uputstva za provođenje agrarne reforme i uputstva prema kojima im se oduzimalo oko 17,000 jutara zemlje, a oduzeta zemlja se dijelila mađarskim vitezovima. Mađarizacija se provodila i putem kolonizacije mađarskih seljaka. Hrvatski državljani su slali mnoge žalbe županiji, međutim sve se pokazalo vrlo neuspješnim.¹⁷⁹ Na mjestu velikog župana stajao je grof Teleki Bela koji je na tom položaju ostao sve do 31. 10. 1944. godine. Često je dolazio u Čakovec na konferencije mađarske političke stranke "Elet" te se zauzimao da stranka ojača. Uza sve to Čakovec je bio podijeljen na dvije upravne općine. Upravne općine su imale ista teritorijalna razgraničenja kao i u vrijeme Kraljevine Jugoslavije, ali nakon 15. 09. 1941. godine formirane su dvije upravne općine. To su bile Općina čakovečka vanjska

¹⁷⁴ Isto, Tajni spisi, 133/1941., kut. 10.

¹⁷⁵ Isto, Tajni spisi, 133/1941., kut. 10.

¹⁷⁶ HDA-255, Velika župa Zagorje, Opći spisi, 62/1942., kut. 43.

¹⁷⁷ Isto, Opći spisi, 62/1942., kut. 43.

¹⁷⁸ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 31.

¹⁷⁹ Isto, 32.

i Mihovljanska općina. U Općinu čakovečku vanjsku pripala su sela: Ivanovec, Gornji Vidovec, Savska Ves, Šenkovec, dok su u Mihovljansku općinu pripala sela: Mihovljan, Novo selo, Sv. Rok i Mačkovec.¹⁸⁰ Važno je spomenuti i osnivanje posebnog Ministarstva vanjskih poslova u Budimpešti, tzv., Centralni državni ured za nadzor nad strancima. Ured je vodio nadzor prema svim strancima, dakle prema onima koji nisu imali mađarsko državljanstvo, a uz to izdavali su dozvole za zapošljavanje, jer u suprotnom na okupacijskom području nitko nije mogao ostati.¹⁸¹ Hrvatsko je poslanstvo u Budimpešti 14. 02. 1942. godine javljalo o nasilnom provođenju mađarizacije prema Hrvatima, a Kotarska oblast za kotare Čakovec i Prelog izvještavala je o uznemirenosti stanovništva u Međimurju. Navode kako će seljaci biti raseljeni po Mađarskoj, a njihovi posjedi biti će kolonizirani mađarskim seljacima, oduzimaju se zemljišta koja se daju mađaronima. Čak su naveli kako je mađarski kotarski potpredsjednik imao psa kojem je nadjenulo ime "ustaša".¹⁸²

Važno je napomenuti kako je NDH tijekom od samog početka okupacije htjela znati što se događa u Međimurju te kako bi prikupila i došla do informacija osnovana je bila Kotarska oblast Čakovec i Prelog u Varaždinu. Institucija koja je osnovana 29. 07. 1941. godine radi dokazivanja kontinuiteta hrvatske vlasti nad Međimurjem djelovala je sve do sloma NDH 1945. godine, iako se nije očekivalo da će biti potrebno djelovanje institucije skoro pa do kraja rata. Informacije su se prikupljale preko redarstvenih ustanova NDH te Ministarstva vanjskih poslova, ispitavanjem osoba koje su putovale u Međimurje te mađarskih novinskih članaka.¹⁸³ Predstojnik kotarske oblasti bio je Vicko Ostojić. Uz to što su prikupljali informacije o situaciji u Međimurju, pomagali su hrvatskim činovnicima kod preseljenja u Varaždin, pomagali su u rješavanju dvovlasničkih dozvola ili propusnica te su izdavali svjedodžbe za one koji su htjeli školovanje nastaviti u Varaždinu. Djelovanje Kotarske oblasti bilo je važno i za moral hrvatskog stanovništva u Međimurju, jer je tako stanovništvo

¹⁸⁰ Isto, 35.

¹⁸¹ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 46.

¹⁸² Jonjić, 559.

¹⁸³ Podaci zabilježeni u KOČVP-u predstavljaju veliku vrijednost izvora za istraživanje postupaka NDH prema Međimurju te kakva je situacija vladala u Međimurju pod mađarskom situacijom. Izvori koji se nalaze u Hrvatskom državnom arhivu te arhivima u Štrigovi te Varaždinu su jedni od vrijednijih za istraživanje povijesti Međimurja u Drugom svjetskom ratu. Posebice zbog toga jer je zbog mađarizacije mađarski jezik uveden u sve uprave, a upravo KOČVP predstavlja danas arhivsku građu na hrvatskom jeziku. Hutinec, Goran, „Kotarska oblast Čakovec – Prelog 1941. – 1945.“, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2007., 102. (Dalje: Hutinec, „Kotarska oblast“)

uvidjelo da NDH vodi brigu o njima¹⁸⁴ te je oblast predstavljala privremeno tijelo za koordinaciju pomoći izbjeglicama iz Međimurja.¹⁸⁵

U vrijeme Drugog svjetskog rata, mađarskoj je vojsci trebalo što više muškaraca sposobnih za ratovanje, pa su to upravo iskoristili pri okupaciji Međimurja. Uvođenjem opće vojne obaveze na osnovi vojnog zakona koji je važio u Mađarskoj, bilo je mobilizirano više od 8 % muškaraca. Mobilizirani muškarci su odvođeni u mađarske vojarne, gdje su vježbali, a odatle su često bili upućivani I. i II. mađarskoj armiji na Istočnoj fronti. Glavni vojni okruzi za mobilizarne vojnike iz Međimurja bili su u Nagykanizsi i Donjoj Lendavi.¹⁸⁶ Zanimljivo je kako su nakon nekog vremena u mađarsku vojsku na području Međimurja bili pozivani i muškarci koji su imali između 40-45 godina te Židovi koji su bili rođeni prije 1910. godine.¹⁸⁷ No, mobiliziranim mladićima nije bilo lako. Zbog teških gubitaka ljudstva na Istočnom bojištu, Njemačka je trebala pomoć od svojih saveznika pa su Mađari često slali Međimurce na Istočno bojište. Mnogo mladića je bježalo u NDH, zbog toga jer su ih Mađari često tukli, psovali ih te je hrana bila vrlo loša.¹⁸⁸ Važno je i spomenuti organizaciju, odnosno udruženje koje je imalo zadaću o vojničkom odgoju mladih u Međimurju. Organizacija je bila poznata pod imenom *Levente*. Glavni rukovodioci organizacije bili su mađarski oficiri koji su zajedano radili sa levantskim zapovjednicima.¹⁸⁹ Jedna od važnijih svrha okupljanja *Levente* bila je ideološka indoktrinacija, a tek onda vojna obuka. Mladići su obično bili odjeveni u kute te su imali vojničke kape, ali uglavnom su bili bez oružja.¹⁹⁰ Svi mladi muškarci u dobi od 14 do 21 godine imali su obvezu pristupanja organizaciji. Mladići su imali obvezu dolaziti u određene dane na vojničke vježbe, a osim toga zadaća im je bila polaziti levantsku školu. U levantskim školama se mlade podučavalo o vojnoj discipline, mađarskoj povijesti i pravilima ponašanja. Ono što je bilo loše kod tih škola i vojničkih vježba je kažnjavanje mladih. U slučaju neredovitog pohađanja u školu i na vježbe, mlade bi se često tuklo, a neki su čak završavali u zatvorima. Mladići su bili prisiljavani da salutiraju prilikom sviranja mađarske himne, a

¹⁸⁴ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 171/1941., kut. 11

¹⁸⁵ Kovačić, „Pitanje Međimurja“, 68.

¹⁸⁶ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 100.

¹⁸⁷ DAM-890 KOČVP, 2245/1941. kut. 5.

¹⁸⁸ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 271/1941., kut. 11.

¹⁸⁹ DAM-890 KOČVP, 793/1941. kut. 4,

¹⁹⁰ Bunjac, Branimir, *Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914.-1947.*, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2012., 82. (Dalje: Bunjac, *Ratne i poratne žrtve*)

tako i pred mađarskom državnom zastavom, spomenikom junaka, zatim pred trupama vitezova i levantaša. Naravno tu je i bila obaveza dolaska na redovne i male tjedne vježbe te su morali sve oficire, činovnike, žandare, vitezove, policajce pozdravljati sa pozdravom "Ljepša budućnost". Često su i priređivali javne priredbe i svečanosti na koje su obično dolazili viši mađarski oficiri.¹⁹¹ U organizaciju su se osim mladića primale djevojke i radnice čakovečkih tvornica. U slučaju ako radnice ne bi prisustovale na dvije vježbe bile bi novačno kažnjene, a trećim izostankom uslijedio bi otkaz.¹⁹²

3.3. Žandarmerija i sudstvo

Suđenje su u Međimurju vršili Kotarski sudovi u Čakovcu i Prelogu za civilne parnice. Prizive protiv presude tih kotarskih sudova obično je rješavao sudbeni stol u Nagykanizsi. Predsjednik kotarskog suda u Čakovcu bio je Antal Pal. Kao istaknuti član mađarskih organizacija koje su širile mađarizaciju i teror nad stanovništvom Međimurja mogao je posve iskoristiti svoj visoki položaj za razna nedjela. Učinio je mnoge utaje, zločine te je pravno zloupotrebjavao svoj službeni položaj, čime je poslao mnoge u tamnice, zatvore, prisilni rad, pomagao širenju mađarizacije i drugo.¹⁹³ Antal Pal je bio poznat po tome što je okrivljenima često zapljenjivao robu, koju bi zatim većim dijelom prisvoji sebi te podijelio nešto sreskom načelstvu ili pa sreskim činovnicima. Osim toga bio je zadužen za provođenje antižidovskih mjera na sudovima. Često je prijetio židovskim advokatima te im govorio da će ih dati zatvoriti te im skinuti nadpisne ploče. Poznat je jedan slučaj nakon deportacije židova u travnju 1944. godine, kada je Antal Pal prisvojio i uselio u kuću židova te izjavio kako je sada to njegova kuća, jer je smatrao kako se ni jedan židov neće vratiti svojoj kući. Prema ljudima kojima je sudio, postupao je vrlo oštro i brutalno, često ih je ponižavao, grdio te psovao zbog toga jer ne znaju mađarski jezik. Naravno kada je vršio svoju sudsku funkciju nije skrivao simpatije prema Mađarima, koje je rijetko kad sudski kaznio. Prilikom raznih dražbi, pozvao je samo uski krug "svojih" ljudi, kako bi

¹⁹¹ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 103-104.

¹⁹² HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 1204/1942., kut. 14.

¹⁹³ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 48.

većinu predmeta on za sebe samog uzeo ili pa podijelio među svojim bližim suradnicima.¹⁹⁴

Pojam žandarmerije u Međimurju tokom okupacije bio je pojam terora i straha. U samoj Mađarskoj je žandarmerija bila toliko jaka, da bi se moglo reći da je Mađarska bila žandarmerijska država. Žandari su bili poznati po kapama s perjem te su imali puške sa dugačkim bajunetama, a mnogi seljaci kad bi ih primijetili bi napuštali ulice, a nerijetko i kuće te dvorišta.¹⁹⁵ Nakon okupacije, već se šire žandarmerijske stanice u čakovečkom kotaru te ih je bilo pet, u: Čakovcu, Gardinovcu, Murskom Središću, Štrigovi te jedno vrijeme u Macincu, ali se nakon dvije godine preselila u Nedelišće.¹⁹⁶ Kada su sve stanice bile stacionirane po selima i popunjene žandarima, stanice su potpale pod Mađarski kraljevski i žandarmerijski okrug u Szombatheliju.¹⁹⁷ Žandari su usko sudjelovali sa "Vijećem dvadestorice" koji su stvarali povoljne uvjete za protjerivanjem međimurske inteligencije.¹⁹⁸ Usprkos teroru hrvatski se službenici nisu mogli tako lako protjerati¹⁹⁹, a u tu svrhu bio je pozvan i Lorand Zurubaj, kojemu je data funkcija "sreskog načelnika" pri vojnoj upravi. Tako su već 31. 07. 1941. godine žandarmerijske patrole provaljivale u stanove granađa koji su bili etiketirani kao "neprikladne osobe" te su odvođeni u dvorište čakovečke Preparandije. Tamo bi ih dočekaao načelnik Zurubaj koji ih je uz pomoć ispitivao. Većina je završila u logorima u Mađarskoj, a neki su mogli otići u NDH ili Beograd, pri čemu su morali potpisati izjavu na mađarskom jeziku da dragovoljno napuštaju Međimurje i da se više nikada neće vratiti te im je dan rok od 3 do 20 dana da napuste Međimurje.²⁰⁰ Tako je na primjer uhićeni Ivan Ljubek potpisao izjavu kojom je dobrovoljno napustio Međimurje te je odselio u Varaždin.²⁰¹ Poznata su i neka imena žandara iz čakovečke stanice, a među njima su bili: Csiki István, Hedes Gergely, Gyula Kovács, Antal Rákoczy i drugi. Naravno to nije potpuni popis svih žandara, u vrijeme okupacije bilo je poslano čak njih 300. Mađarski su žandari počinili mnoge i okrutne zločine nad hrvatskim stanovništvom, jer su imali zadaću

¹⁹⁴ Isto, 48.

¹⁹⁵ Bunjac, *Ratne i poratne žrtve*, 85.

¹⁹⁶ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 49.

¹⁹⁷ Isto, 50.

¹⁹⁸ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 31.

¹⁹⁹ Lajtman, 65.

²⁰⁰ Kolarić, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije“, 31.

²⁰¹ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Veliki župan Prs., 243/1941., kut. 1.

terorom, prestrašivanjem, batinjanjem i hapšenjem ljudi mađarizirati i pokoriti Međimurje. Jedan od zločina dogodio se 31. 07. 1941. godine kada su žandari u Čakovcu zatvorili u zatvor više od 100 ljudi, prema posebno sastavljenoj "crnoj listi", što se sastavilo uz pomoć domaćeg izdajnika Tassanyija Jezsefa. Neki od zatvorenika su internirani, a neki su izgnani preko Drave. Prilikom odvođenja u zatvor, svi uhapšenici morali su mirno stajati, nisu smjeli međusobno razgovorati, nisu smjeli vršiti nuždu, a zanimljivo je kako je nadzor nad zatvorenicima vršio sam Tassany Jezsef.²⁰² Većina je uhapšenih završila u logorima u Mađarskoj i Njemačkoj, zatvorenici bi se upućivali na prisilne radove, a županija je za sve dala svoj pristanak i potpuno omogućila teror žandara, bilo domaćih ili mađarskih. Županija je i pomogla pri deportaciji više od 500 Židova iz Čakovca 26. 04. 1944. godine.²⁰³ Žandari su često činili premetačine seljačkih kuća, zbog raznih dojava da se tamo skrivaju partizani. Prema njima su posebno bili okrutni te su ih često ubijali.²⁰⁴ Žandari iz stanice u Gardinovcu počinili su više od sto zločina, a mnogi zatvorenici su prilikom ispitivanja bili mučeni, zatim bi bili predani u zatvor u Starom gradu u Čakovcu, gdje bi ih ispitivali i mučili mađarski detektivi. Tada bi bili obično odvedeni u logore u Njemačku i Mađarsku. Uz to gardinovski žandari su često vršili rekvizicije stoke, raznih namirnica, bicikla, što je sve išlo za potrebe mađarske vojske.²⁰⁵ Žandari stanice u Nedelišću mučili su uhapšene u podrumu svoje stanice, a neke čak i na cestama. Prezirali su sve članove NOP-a te su se zbog uspješnijeg pronalaženja partizana povezali sa domaćim izdajnikom i špijunom Vinkom Crnčecom te Josipom Novakom. Kao što sam prije spomenuo "crne liste", na temelju dobivenih podataka od tih izdajnika one su se izrađivale. Svi članovi, pripadnici NOB-e i NOP-a koji su se ulovili i uhapsili bili bi pretučeni, a tada predani mađarskim organima kontra špijunaže na daljnje kažnjavanje. Međutim poznato je da su često sve pripadnike NOP-a i NOB-a ubijali. Preostale žandarmerijske stanice, kao i gore navedene vršile su rekvizicije namirnica, hrane, bicikla, zatim vršili velik broj zatvaranja ljudi u zatvore, a bili su veliki neprijatelji NOP-a te su prema partizanima često postupali vrlo grub i surovo.²⁰⁶

²⁰² MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 51.

²⁰³ Isto, 33.

²⁰⁴ Isto, 52.

²⁰⁵ Isto, 55.

²⁰⁶ Isto, 56.

Poznato je i da su mađarske vlasti stvorile tzv; umjetnu ili nasilnu granicu na koju su postavile pogranične čete ili pograničnu žandarmeriju. Cilj stvaranja takve nasilne granice je bio sprečavanje svih dodira hrvatskog stanovništva koji je bio pod mađarskom okupacijom sa Hrvatima u NDH te na samom sjeveru Međimurja sa susjednim Slovencima.²⁰⁷ Važno je spomenuti i žandarmerijsku postaje ili stanice u preloškom kotaru. Bile su raspoređene u 4 veća sela: Prelog, Goričanu, Kotoribi i Donjoj Dubravi. U svakoj od stanica bila je po 10 žandara koji su sve kontrolirali. U tzv; donjem dijelu ili kraju Međimurja koji je skoro pa graničio sa susjednom Mađarskom, postavljale su se prije spomenute umjetne ili nasilne granice koje su čuvale pogranične čete ili pogranična žandarija. U samom Prelogu je od 12. 04. 1941. godine bilo čak oko 150 graničara, koji su bili pod zapovjedništvom Ivana Nagyija. Donja Dubrava je brojila između 40 do 140 pograničara koji su u tom selu bili od 16. 04 1941. do 2. 04. 1945. godine. Sela koja su se redala duž mađarske granice, kao Draškovec, Donji Kraljevec, Dekanovec, Novakovec, Goričan bila su puna mađarske žandarmerije i graničara. Osim navedenih žandara i graničara u preloški kotar su često dolazile i vojne jedinice (njemačke i mađarske) koje su boravile obično po dva mjeseca u tom kotaru radi vojnih vježbi i izvršavanja vojnih radova. Među vojne radove se podrazumijevalo kopanje bunkera, kopanje streljačkih jaraka, a intezitet toga se povećao krajem 1944. godine kako se rat približavao kraju.²⁰⁸ Sredinom 1943. godine kada je već NOB-a ojačala i učvrstala te zbog partizanskih napada pogranične straže su učestalo pojačavane. Tako je nakon jednog napada partizana na mjesto Ludbreg, što se nalazi vrlo blizu preloškog kotara, odmah pojačana sa nekoliko mađarskih vojnika mađarska pogranična straža uz rijeku Dravu i to od sela Vularije, pa prema Donjoj Dubravi, uzduž granice ludbreškog kotare na desnoj obali Drave.²⁰⁹ Žandari su čak dobili i jedan veći članak u listu "Megyimurja". U listu se ističe kako je "kokotova pernica" koju su nosili žandari na svojim kapama predstavljala znak mađarskog sela. Tako se seoski narod Međimurja naučio poštivati žandare te ih se boji, a time neće ništa učiniti kako bi ugrozio provođenje mađarizacije u međimurskim selima. U listu se mađarski žandari uzvisuju te se ističe da su oni čuvari seljaka te da paze na red u selima. Žandare se često hvalilo u listu te se zataškivala njihova grubost i nasilnost. Tako u jednom

²⁰⁷ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 58.

²⁰⁸ DAM-890 KOČVP, 793/1941. kut. 4.

²⁰⁹ DAM-890 KOČVP, 11050/1941. kut. 6.

odlomku članka piše: “Magjarski žandar ! Nega na svetu još jene takše naoružane sile, koja bi s tak velikim dušnim spoznjavanjem i s tulkim alduvanjem pazila na dobro naroda, na ludske interese. To je magjarski žandar, koji v saki hižici, v sakom človeku vidi vrednost i dobro naroda i neje strahom niti onda, da je treba svoje življenje na kocku deti za pravu stvar, makar za najmenjšega čoveka.”²¹⁰

²¹⁰ MZC, „Magjarski žandar”, „Muraköz”, 19. veljače 1942., 5423.

4. Školstvo Međimurja pod mađarskom okupacijom

Svu vlast u okupiranom Međimurju 1941. godine preuzela su vojna upravna povjereništva u Čakovcu i Prelogu. Na samom početku okupacije poslove prosvjete i školstva pri kotarskim povjereništva vodili su posebni odsjeci. Pri kraju kolovoza 1941. godine osniva se u Murskoj Soboti "Nastavno-upravna ekspozitura", a glavnu odluku o tome donijelo je Ministarstvo za nastavu u Budimpešti. Prema toj odluci "Nastavno-upravna ekspozitura" je imala u svojoj nadležnosti poslove školstva i prosvjete na teritoriji Železne i Zaladske županije koje su obuhvaćale: Mursku Sobotu i njezinu okolicu, donjolendavsko područje te čakovečko i preloško područje. Na tim područjima stajao je velik broj škola, čak njih 150 na navedenim područjima. U sjedištima županija bili su smješteni prosvjetni odsjeci sa ciljem da nadziru škole i rad učitelja te da vode školsku politiku i upravu škola. Naravno sve je moralo biti vođeno u skladu s politikom nadležnog ministarstva u Budimpešti. Tako se je područje čakovečkog, preloškog i donjolendavskog školstva našlo pod nadležnosti prosvjetnog odsjeka županije Zalaegerszeg.²¹¹

Isprva su u Međimurju postojale samo konfesionalne ili vjerske škole u kojima je nastavni jezik bio hrvatski. Poznato je kako su upravo župnici u tim školama bili školski nadzornici. Međutim tokom okupacije i mađarizacije osnivaju se obćinske škole te župnike kao školske nadzornike zamijenjuju obćinski bilježnici, koji su bili poznatiji kao "notariuši". Škole su ubrzo pomađarene i djeca su morala učiti mađarski. Vjerske škole je bilo teže pridobiti, a Mađarima su bile od velikog značaja jer su znatno usporavale provođenje mađarizacije. No, ipak su uspjeli "podržaviti" vjerske škole, a time je odmah uveden u njih mađarski kao nastavni jezik.²¹² Provođenjem sustavnog odnarođivanja stanovnika Međimurja i to djelovanjem na polju kulture i obrazovanja, više manje na jezičnom polju, počela je borba za pripajanje Međimurja, Mađarskoj. Zajedno sa činovnicima, protjerani su bili i hrvatski učitelji. U sve hrvatske škole na području Međimurja uveden je skoro u potpunosti mađarski jezik. Pri samom početku okupacije na "međimurskom" jeziku bilo je dopušteno podučavati u školama. "Međimurski" jezik osobito je korišten na selima,

²¹¹ Bauk, Franka, *Povijest školstva i prosvjete u Međimurju*, Zrinski, Čakovec, 1992., 147.

²¹² Horvat, 273-274.

gdje ljudi nisu znali pričati na mađarskom jeziku. Mađarske su vlasti čak poticale pridošle mađarske učitelje da nauče i svladaju osnove “međimurskog” jezika, a time je i napisan te izdan mađarsko-međimurski rječnik. Taj rječnik se koristio u Međimurju, dok se u Prekomurju koristio mađarsko-vendski rječnik.

Mađarska vlada je pokazala veliku obzirnost prema školskim obveznicima, jer su iz Mađarske dovedeni samo najbolji učitelji, dok su se škole i vrtići često opremali puno bolje u Međimurju, negoli u Mađarskoj.²¹³ Mađarske su vlasti napravile opsežne pripreme za početak nastave u rujnu 1941. godine. Mađarima je bilo vrlo važno da upotpune jednorazredne škole, osobito u manjim selima ili zaselcima, gdje je broj učenika bio puno manji. Prvotna namjena takvih školskih priprema je bila da svako dijete ima mogućnost pohađanja škole, ali zbog dobivanja mađarskog obrazovanja i kako bi svako dijete naučilo mađarski jezik. Važno je spomenuti kako je nekoliko djece koji su završili osnovnu školu, tijekom okupacije odlazili na daljnje školovanje u Varaždin, točnije u varaždinske Gimnazije. Ubrzo je onemogućen odlazak učenika u Varaždin, pa su tako mogli nastaviti školovanje samo u Međimurju ili Mađarskoj, gdje se učilo sve na mađarskom jeziku. U međimurske Osnove i Srednje škole iz Mađarske je dovedeno mnogo učitelja. Bilo je i nekih koji su do 1941. godine radili u Prekomurju, a za vrijeme okupacije Međimurja nastavili su raditi na tom području, međutim to su bili učitelji koji su znali mađarski jezik. Zanimljivo je i činjenica da je u Međimurje došlo mnogo učitelja i nastavnika koji su u Čakovcu nakon Prvog svjetskog rata završili Učiteljsku školu, gdje su i radili nakon toga, a neki od njih su se mogli sporazumjeti sa domaćim stanovništvom. Neki od mađarskih učitelja ostali su domaćem stanovništvu i učenicima u dobrim sjećanjima, međutim velika većina učitelja i profesora je provodila oštru mađarizaciju kako im je rečeno da moraju od strane mađarske vlade. Zbog oštih mjera i nepovoljnih uvjeta gotovo svi hrvatski učitelji i profesori napustili su ili pak su bili protjerani iz Međimurja do mjeseca rujna 1941. godine. Osim mađarskih učitelja, u službu su se uzimali i učitelji iz područja srednje Slovenije koji su do kraja 6. 04. 1941. godine obavljali svoju službu na donjolendavskom području, a u Međimurju se provodila ubrzana i oštra mađarizacija u svim segmentima života pa su dobrodošli učitelji koji su znali pričati na hrvatskom i

²¹³ DAM-890 KOČPV, Političke prilike u Međimurju, Izvještaj Velikoj župi Zagorje od 3. kolovoza 1942., Tajni broj 234-1942.

mađarskom jeziku. Nije čudno što su Međimurci bili puno zadovoljniji slovenskim učiteljima, nego li mađarskim.²¹⁴

Što se tiče srednjih škola, osobito klasične gimnazije također su napunjene sa mađarskim učiteljima koji odgajaju mladež u hungarističkom duhu. Sva školska mladež, uključivši i sveučilištarce imaju obavezu učlanjenja u mađarsku organizaciju *levente*, kojima je dužnost promicati ideju hungarizma, revizije granica i drugo. Ubrzo je i Učiteljska škola u Čakovcu postala "kula mađarizacije".²¹⁵ Kada je Međimurje palo pod okupaciju, nastao je i problem kod upisa u srednje škole. Naime, pri završavanju školovanja u državnim pučkim školama, nisu se mogle dobiti svjedodžbe o uspjehu školovanja, jer su škole, kao i svi ostali civilni uredi u Međimurju bili zauzeti pri mađarskoj okupaciji.²¹⁶

Važno je napomenuti kako je prije samog početka školske godine 1941./1942. mnogo mladeži bilo podvrgnuto raznim tečajevima, a posebno onima za učenje mađarskog jezika. Učenike se postupno uvodilo u učenje mađarskog jezika, no za mlađe je bilo predviđeno 18 dana, a za starije 18 dana tečaja mađarskog. Učenje se vršilo kroz igru, recitiranje, čitanje lakših i jednostavnijih tekstova. Svaki je tečaj završavao molitvom na mađarskom i veličanjem mađarskog "orsaga". Što se tiče učitelja koji nisu znali mađarski, kod popisivanja školskih obveznika mogli su uzimati tumače, a kao i za učenike, organizirani su i za njih tečajevi mađarskog jezika. Takvi posebni tečajevi za učitelje organizirani su od 13. do 21. 09. 1941. godine, a tečaj je bio određen za specifične grupe predmeta: povijesti, geografija te mađarsko školsko zakonodavstvo. Međutim tečajevi nisu bili jedini faktori mađarizacije, već su se organizirali za učenike osnovnih i srednjih škola, sveučilištarce i nastavnike, školski praznici u Mađarskoj, pod starim geslom "U Mađarsku po mađarsku riječ".²¹⁷ Za školske izlete u Mađarsku je bila najzaslužnija mađarska prosvjetna suradnica Paula Varok.²¹⁸ Roditeljima nije bilo suviše drago što su i djeca bila podvrgnuta učenju mađarskog jezika. Pobunio se i otac, učenika III. razreda trgovačke akademije u Čakovcu, koji je morao nastaviti školovanje u Mađarskoj, međutim on kao Hrvat to

²¹⁴ Bauk, 148.

²¹⁵ HDA-1492, *Poslanstvo NDH Budimpešta*, Tajni spisi, kut. 1.

²¹⁶ DAM-890 KOČVP, 2335/1941. kut. 6.

²¹⁷ Bauk, 149.

²¹⁸ Lajtman, 98.

nije želio te mu mađarski jezik predstavlja veliki problem i nema ga želju učiti. I sam otac je kazao: “vruća mi je želja, da mi se dijete ne odnarođi i htio bih ga školovati u Hrvatskoj, no zbog skućenih prilika ne mogu podnijeti. Kako sam na putu gospodarske propasti, jer me moje dosadašnje mušterije ostavljaju zbog mog hrvatskog stava prema novoj vlasti u Međimurju to sam skromnom zaradom živim, pa molim da se mom sinu dodjeli izvjesna novčana pripomoć za školovanje...”²¹⁹ Ali su čak roditelji potpisivali izjave kojima su se opredjeljivali da li će im djeca učiti mađarski ili materinski jezik. Međutim većina se opredjelila za mađarski, zbog toga velikog pritiska okupatora te nisu htjeli završiti u zatvoru.²²⁰ Ipak dolazi do pobune roditelja pri školskoj godini 1942./1943., gdje se zahtijeva učenje materinskog jezika. Ministarstvo je odobrilo takav prijedlog i učenici su učili putem čitanja, pisanja i pjevanja, materinski jezik.

Učenje i podučavanje materinskog jezika nije dugo trajalo, jer već u veljači 1943. godine se mijenja stav prema učenju materinskog jezika, koji se potpuno zabranjuje, a mađarski se uvodi kao službeni jezik u sve škole. Okruzi vojnih vlasti izdali su potom svim učiteljima posebna naređenja, prema kojima su morali sakupiti sve knjige koje su bile pisane jezicima jugoslavenskih naroda. Upravitelji škola koji nisu postupali prema tome bili bi kažnjavani te su ih stalno nadzirale mađarske vlasti. Tako su u Međimurju mjesne knjižnice i knjižni fondovi opustošeni. Sakupljene knjige koje su mađarske vlasti smatrale nepodobnima bile bi spaljivane ili bi se slale u Mađarsku na potpunu preradu i izmjenu. Knjižnice i knjižni fondovi nisu dugo bili bez knjiga, jer su ubrzo stigle knjige na mađarskom jeziku.²²¹ Prosvjeta je bila voljna za hrvatsku manjinu u Čakovcu otvoriti posebne paralelne hrvatske razrede. Istovremeno su bile poslone predstavke na potpis prema kojima nitko ne želi otvaranje paralelnih razreda. Ono što je vrlo čudno, je to da su mnogi Međimurci potpisali tu predstavku te iako im nije bilo drago učiti mađarski jezik, nisu ni htjeli učiti potpuno iskvareni “međimurski” jezik kojeg su Mađari iskrivili pogrešnim nastavcima i velikim brojem mađarskih i njemačkih riječi.²²² Mađari su čak smatrali da je mađarska gramatika i pravopis skoro pa sličan međimurskoj, a osim toga mnogo je međimurskih riječi bilo iskrivljeno i uveden je veliki broj mađarskih i njemačkih riječi

²¹⁹ DAM-890 KOČVP, 989/ 1941. kut. 3.

²²⁰ Bauk, 149.

²²¹ Isto, 150.

²²² MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 119.

koje su se morale koristiti, npr; varaš, hareuvati, palda, lager, cajt, mašinpūška, cukor, hamer i druge. Neke od mađarskih riječi se i dan danas koriste u Međimurju, posebice kod starijih generacije.²²³ Potpuno iskrivljeni “međimurski jezik” Mađari su uveli 1942. godine u škole kao obavezan, a on se podučavao na osnove gramatike koje je napisao Ivan Krist. Gramatika je inače bila sastavljena prema mađarskoj gramatici koju je napisao Lapossy. Tako je zapravo “međimurski” jezik bio pun mađarizma, krivih nastavaka i naglasaka.²²⁴

Zanimljiv je bio i način gledanja Nijemca na situaciju školstva u Međimurju te su i oni imali nešto za reći. Tako je dana 22. XI. 1944. godine posjetio Zagreb, njemački pukovnik Emerich Schmidt, osnivač i vođa mađarskog nacionalno-socijalističkog pokreta te je izjavio da kao Nijemac i član njemačke manjine u Mađarskoj smatra da treba upozoriti NDH i to naročito kulturnog izvjestitelja, da gospoda u Ministarstvu nastave pripremaju kulturno prisjedinjenje Međimurja, zatim prisilno mijenjanje prezimena i podataka kako bi oni Njemačku uvjerali kako je to njihovo teritorij, kako su Hrvati minimalna manjina pa im zato nisu potrebne prosvjetne ustavnove na narodnom jeziku.²²⁵ Zanimljiv je i jedan članak “Što Međimurci misle o Međimurju?” u 14. broju “Hrvatskog krugovala”. U članku je postavljeno nekoliko pitanja, no ovdje je važno pitanje školstva. Na pitanje “Kakove su bile prilike u Međimurju pod Mađarskom (škole i jezik) i kamo su išli Međimurci na studije?”, slijede zanimljivi odgovori. Rečeno je kako su putem škola Mađari htjeli naučiti mladež mađarskom jeziku, no to im nikako nije išlo za rukom, jer maternji jezik se nije htio zaboraviti. U srednje škole su mladi obično odlazili u Varaždin, a siromašnijima đacima su mađarske vlasti dodjeljivale stipendije te ih slali u mađarske škole. Tako je naveden slučaj dvojice mladića. Onaj imućniji je otišao u varaždinsku gimnaziju, gdje je odgojen u hrvatskom duhu, a kada se vratio nazad u Međimurje, svugdje je i svima isticao hrvatstvo Međimurja te pokušavao pobuditi hrvatski nacionalizam. Onaj siromašniji mladić je otišao na školovanje u Mađarsku te je pod tuđinskim utjecajem ušao u državnu službu te pomalo zaboravio od kuda potječe. Što se tiče studija, većina ih je odlazila u Zagreb, gdje su se školovali te nastavili raditi kao hrvatski

²²³ DAM-890 KOČVP, Političke prilike u Međimurju, Izvještaj Velikoj župi Zagorje od 3. kolovoza 1942., Tajni broj 234—1942.

²²⁴ MZC, *Rad V. kolone*, 28317, 119.

²²⁵ HDA-1492, *Poslanstvo NDH Budimpešta*, Tajni spisi, kut. 1.

intelektualci za Međimurje. Upravo time se povoljno djelovalo na očuvanju međimurskih običaja, tradicija, culture i jezika.²²⁶

Kroz sve četiri godine mađarske okupacije Međimurja, mađarski se jezik koristio kao službeni te su ga morali znati svi učitelji i učenici, dok je uz to cjelokupan odgojno-obrazovni rad bio prožet strogom vojničkom disciplinom. Po posebnom programu u levente su do 1943. imali obavezu dolaziti mladi od 12 do 14 godine, dok se nakon toga u sve osnovne škole uvodi poseban predmet koji se zvao domobranstvo. Sve je to bilo pomno i strogo organizirano u cilju odnarođivanja i mađarizacije međimurskog naroda. Mađarizacija se provodila i kod predškolaraca, a osjećaj nacionalne ugroženosti osjećali su i odrasli.²²⁷ Ubrzo su osim knjiga i novine bile pisane na mađarskom jeziku, a tradicionalni Veliki međimurski kalendar od 1943. izlazi samo na mađarskom. Tako je u jednom broju međimurskog kalendara pisalo "Decu treba školati i othraniti u kršćanskom duhu i v vernosti magjarskoj domovini.....Međimurce se uvjerava da je Međimurje navek spadalo k Magjarskoj".²²⁸ Mađari su tako uspjeli iskriviti materinski "međimurski" jezik, odnosno narječje, a svoj su jezik proširili u sve vidove života, pa čak su i počeli izdavati međimurske novine "Muraköz", koje su čitatelji rijetko kupovali te čitali jer je bilo dosta članaka na mađarskom jeziku.²²⁹ Međimurci ističu kako u Međimurju ni jedan pučanin, plemić nije poznao drugi jezik osim hrvatskog te da u Međimurju vlada samo hrvatski jezik. Po nazivima mjesta, sela, šuma, rijeka je vidljivo bilo kako nema ni traga mađarskom jeziku. No, kroz postupnu i nasilnu mađarizaciju to se sve promijenilo.²³⁰ Cijelu situaciju komentirao je i F. Šafarić: "Čakovec je bio kula mađžaronštine. Posvuda su se kočili mađžarski natpisi, izticao se mađarski jezi.....ulicama oholo stupaju razni mađarski solgabirovi.....među njima ima i pomadžarenih Hrvata, koji su hvatsko prezime-uz pristojbu od 1 krune-promjenili u madžarsko."²³¹

²²⁶ MZC, *Hrvatski krugoval*, 27905.

²²⁷ Bauk, 151.

²²⁸ Isto, 152.

²²⁹ Horvat, 275.

²³⁰ MZC, *Hrvatski krugoval*, 27905.

²³¹ Horvat, 275.

U ovom poglavlju sam nešto opširnije opisao kako se od strane mađarske vlade htjelo mađarizirati hrvatsko školstvo te djeca. Kroz mađarsku propgandu, izlete i odgajanje te podučavanje mladih u duhu hungarizma, nastojalo se da mladi izgube ili zaborave hrvatski identitet, hrvatski jezik te sve što je hrvatsko. Upravo zato je mađarski jezik postao obavezan u svim školama te se učila često mađarska povijest.

5. Oslobođenje Međimurja

Polovicom 1943. godine dolazi do novih i boljih prilika u Međimurju. Uz jačanje NOB-a i NOP-a održavaju se sastanci partijskih organizacija iz cijelog Međimurja. Priv je sastanak održan u šumi "zelen bor" između Brezja i Malog Mihaljevca, a nakon toga održano je sve više sastanaka. Sve više Međimuraca je stupalo u redove partizana, unatoč tome što su pod mađarskim okupatorom završavali u zatvorima i logorima. Međutim narodni ustanak i otpor se počeo širiti i jačati. Štefan Kovač je napisao 3 letka, dva na hrvatskom i jedan na mađarskom. U letcima se govorilo o namjerama okupatora te se pozivalo na otpor.²³² Jedna od prvih akcija protiv okupatora su bile napadi na žandarmerijske stanice, zatim okupatorsku formaciju u Donjem Mihaljvcu te mnoge diverzantske akcije.²³³

Kako su se početne akcije Međimuraca pokazale uspješnima u listopadu 1943. godine pod rukovodstvom kalničkog partizanskog odreda i OK KPH Varaždina u selu Ribnjak na Kalniku osnovana je Međimurska četa. To je bila samostalna postrojba, a odgovarala je vojnom stožeru kalničkog partizanskog odreda. Međimurska četa brojala je nešto više od 40 boraca.²³⁴ Nakon što su oslobođena ustaška uporišta u Ludbregu i Korpivnici pod partizansku kontrolu pao je jedan veći dio Podravine, koji se prostirao od Varaždina do Đurđevca. Spletom takvih okolnosti omogućavalo se Međimurskoj četi lakše probijanje kroz Dravu te izvršavanje napada na pogranične stanice i diverzantske akcije. Jedna od najznačajnijih akcija bila je napad na selo Podbrest sredinom studenog 1943. godine, gdje je u ruke partizana došao veliki ratni plijen. Unatoč gubicima ljudstva koje je trpjela Međimurska četa zajedno sa Kalničkim partizanskim odredom, ipak je početkom 1944. godine pored "otoka sreće", između sela Otoka i Podbresta, došlo do otvaranja slobodnog prolaza u Međimurje. Stalna mjeta prijelaza bila su kod Oporovca, Donjeg Mihaljevca, Donjeg Vidovca, Trnovca i Novog sela na Dravi.²³⁵ Od straha pred partizanima, mađarska je vojska zajedno sa

²³² Lajtman, 73.

²³³ Isto, 80.

²³⁴ Kalšan, 355.

²³⁵ Isto, 357-359.

mađaronima i žandarima počela panično uhićivati i zatvarati hrvatske nacionaliste te pripadnike NOP-a.²³⁶

Mađarska vlast skoro pa se raspala 1944. godine, jer je Hitler osjetio Mađarsko približavanje saveznicima te je ubrzo izvršen uz pomoć njemačke vojske državni udar u Mađarskoj. Regent Horthy je proklamacijom 15. 10. 1944. godine proglasio kapitulaciju svoje zemlje.²³⁷ Nakon toga Nijemci su preuzeli sve najvažnije funkcije u Mađarskoj te su za premijera postavili Ferenca Szalasia. Pri tome je mnogo mađarskih službenika zajedno sa svojim obiteljima otišlo nazad u Mađarsku, dok su se neki uputili prema Sloveniji i Austriji. Stvari mađarskih službenika prevozile su se uz pomoć kola i konja, za što su bili zaduženi seljaci. Kako je došlo do povećane potrebe za hranom, došlo je do jačeg provođenja rekvizicije hrane po selima u Međimurju. Zbog toga je čak došlo do sukova između Mađara i njemačke vojske koja je stala na stranu međimurskih seljaka. Mađarske su vlasti pokušale čim prije izaći iz Međimurja, jer je Mađarska kapitulirala, a od kapitulacije nije bila daleko ni Njemačka, čega su Mađari bili svjesni.²³⁸ Slijedom takvih događaja ubrzo je naređeno da se određene snage iz Kalničkog odreda prebace u Međimurje i da preuzmu vlast. Pred sam polazak obratio se i sekretar OK KPH Varaždin Stjepan Ivić o stvaranju uvjeta za narodni ustanak u Međimurju. Do početka 1945. godine prilike u kojima je djelovao KPOH bile su vrlo teške jer su se u Međimurju koncentrirale jake vojne snage.²³⁹ Mađarska je počela mobilizirati svu djecu iznad 15 godina. Međutim kako je rat išao kraju, nitko nije želio pristupiti mađarskoj vojsci. Žandari su prijetili strijeljanjem te su vršili nasilje nad svim onima koji više nisu željeli pristupiti vojsci.²⁴⁰ Mladić iz Selnice, Franjo Horvatić je čak organizirao veću grupu mladića te se pripremali za odlazak u njemačku vojsku kako bi izbjegli mobilizaciju u mađarsku vojsku.²⁴¹

Bugarske i sovjetske trupe su "projurile" kroz Mađarsku pa je na sam Uskrs bilo naređeno da se u Čakovcu počinju kopati rovovi. Međutim do kopanja rovova

²³⁶ Isto, 361-362.

²³⁷ Isto, 369.

²³⁸ HDA-255, *Velika župa Zagorje*, Tajni spisi, 283/1945., kut. 30.

²³⁹ Kalšan, 369.

²⁴⁰ Bunjac, "Međimurje u Drugom svjetskom ratu", 172.

²⁴¹ Bunjac, *Ratne i poratne žrtve*, 133.

nije došlo, jer je 31. 03. 1945. godine Čakovec bombardiran²⁴² od ruskog ratnog zrakoplovstva. U petak, 6. 04. u Čakovec su ušle iz pravca Preloga bugarska trupa dok je sovjetska trupa ušla iz pravca Pribislavca. Njihov dolazak bio je koordiniran sa partizanskom postrojbom iz Kalnika. O njihovu ulasku u Međimurje glavni stožer Hrvatske potpisao je sporazum sa zapovjednikom sovjetskih postrojbi, maršalom Tolbuhinom. Njemačke i mađarske vojne postrojbe su se panično razbježala pred dolazećom vojskom te se počele povlačiti prema sjeveru, gdje su Nijemci uspostavili obrambenu liniju kod Štrigove, a tamo pružili i zadnji otpor. Konačno su bili poraženi 12. 04. na Štrigovčaku te su time bili izbačeni iz Međimurja.²⁴³ Uoči dolaska saveznika u Međimurje izdan je duži letak u kojem je stajalo: "Dolaskom Crvene armije u Međimurje nestat će strah i patnje od mađarsko-njemačkih velemožnika i njihovih ustaških pomagača. Nakon četiri godine mađarsko-njemačkog ropstva u koje ga je bacio Pavelić, Međimurje će biti slobodno i vraćeno u zagrljaj demokratskoj Hrvatskoj (...) narod Međimurja nikada neće zaboraviti kaznionice i logore u Mađarskoj i ustaškoj Hrvatskoj u kojima su zatvarani i mučeni najbolji sinovi Međimurja i drugih krajeva naše domovine".²⁴⁴ Letak je izdala i redakcija *Novost* pod naslovom "Crvena armija oslobađa sjevernu Hrvatsku i Sloveniju".²⁴⁵ Rudi Rak, partizanski zapovjednik u Čakovcu izdao je 9.04. naredbu radi zaštite javne sigurnosti i reda u Čakovcu, a uveden je i strogi policijski sat koji je trajao od 20 sati navečer pa do 6 sati ujutro, dok se na poljima smjelo raditi od 5 sati ujutro pa do 15 sati popodne. Zanimljivo je kako je Rudi Rak upozorio građane da prijave vlastima bilo kakve slučajeve samovolje ili nasilja vojne ili civilne osobe.²⁴⁶ Tome se teško izlazilo na kraj jer su sovjetski i bugarski vojnici otimali i silovali žene te djevojke, pljačkali i razbijali trgovine.²⁴⁷ Odmah nakon oslobođenja organizirana je nova vlast u dva kotarska narodnooslobodilačka odbora Čakovec i Prelog. Okružni narodno odbor Varaždin postavio je privremene upravitelje u sva poduzeća u Međimurju, a bilo je važno osposobiti sve škole zgrade te započeti s školskom nastavom. Svi mađarski činovnici i učitelji bili su poslani nazad u Mađarsku, a izgnani i protjerani iz Međimurja kroz četiri godine okupacije, postupno su se počeli vraćati nazad na sjever Hrvatske.²⁴⁸ Uz

²⁴² Bunjac, "Međimurje u Drugom svjetskom ratu", 172.

²⁴³ Kalšan, 372.

²⁴⁴ Isto, 373.

²⁴⁵ Isto, 373.

²⁴⁶ Isto, 375.

²⁴⁷ Bunjac, "Međimurje u Drugom svjetskom ratu", 172.

²⁴⁸ Kalšan, 376.

novu vlast u Međimurju i konačnog oslobođenja od Mađara, došlo je do rušenja i razaranja svih mađarskih spomenika i grobova u Međimurju, kojih gotovo da više nije bilo do kraja 1945. godine.²⁴⁹

Vidljivo je kako se polovicom 1943. godine stvari u Međimurju mijenjaju te Mađari više nisu sigurni. Početne diverzantske akcije utjerale su strah u kosti Mađara, a dok se narodni pokret u Međimurju budio i počeo jačati. Tako i danas u mnogim šumama stoje razni spomenici, kojima se obilježavaju dani kada se odlučio ustati protiv narodnog neprijatelja. Državnim udarom u Mađarskoj, znatno je oslabila njihova vlast, što su partizani dobro iskoristili te su uz pomoć sovjetske i bugarske vojske oslobodili Međimurje, koje se nakon četiri godine vratilo nazad pod hrvatsku državu.

²⁴⁹ Bunjac, *Ratne i poratne žrtve*, 137.

Zaključak

Mađarska je 1941. godine okupacijom Međimurja te drugih područja Hrvatske uspjela povratiti područja za koja je smatrala da su joj oduzeta 1920. godine Trianonskim mirovnim sporazumom. Kako se Drugi svjetski rat približavao, jačala je i revizionistička politika Mađara. Mađari su smatrali da Međimurje od davnina pripada njima te su se pozivali na svoje "povijesno pravo". U revizionističkoj politici veliku ulogu su imali i mađarski građani koji su živjeli u Čakovcu te mađaroni koji su naposljetku i predali molbe za okupacijom Međimurja. Molbe su bile prihvaćene te je 16. 04. 1941. godine izvršena okupacija, a potom proglašena vojna i civilna uprava. Lako je zaključiti da je vlada NDH bila mnogo više koncentrirana oko pregovora sa Talijanima koji su okupirali jedan veći dio Jadranske obale te neke otoke, dok su pitanje Međimurja uzastopno odgađali riješavati, što je rezultiralo službenim anektiranjem Međimurja 16. 12. 1941. godine.

Vlada NDH uključila se u rješavanje pitanja Međimurja tek nakon što su potpisani Rimski ugovori. Međutim Mađarska je tada već učvrstila svoje stajalište po pitanju Međimurja, jer nisu uspjeli povratiti Banat, kojeg je zauzela Njemačka. Mađari su tražili velike ustupke od NDH za Međimurje, što nije odgovaralo Hrvatskoj. Kako su se pregovori odugovlačili, Mađarska je odlučila vojnu upravu zamijeniti civilnom. Vlada NDH je oštro reagirala na čin Mađarske te tražile pomoć od Nijemaca i Bugara. Mađarsku okupaciju Međimurja NDH nikada nije priznala, međutim po pitanju toga nije mnogo ni učinila te je bila vrlo mlaka, dok tvrdoglavi Mađari nisu htjeli popustiti i vratiti Međimurje, Hrvatskoj. Kroz četiri godine okupacije u Međimurju se provodila jaka mađarizacija, puno jača i snažnija od one u Prvom svjetskom ratu. Svi segmenti privatnog i javnog života u Međimurju nastojali su se mađarizirati, što je bilo predvođeno istjerivanjem hrvatskih službenika, činovnika i učitelja. U Međimurju se tokom mađarske vlasti provodila oštra mađarizacija u svim školama i općinama uvođenjem mađarskoj jezika kao službenog. Kroz mađarsku propagandu, Međimurce se nastojalo potpuno odvojiti od Hrvatske te iskvariti "međimurski jezik". NDH je uspijevala održavati kontakt s potpuno odvojenim Međimurjem uz pomoć Kotarske oblasti Čakovec i Prelog u Varaždinu.

Naposljetku jedini hrvatski element u Međimurju bili su hrvatski svećenici. Uz provođenje terora i zastrašivanja, mađarske ih vlasti nisu uspjele istjerati iz Međimurja, jer je Međimurje spadalo pod Zagrebačku nadbiskupiju, a Sveta Stolica je odbila bilo kakvo pripajanje Međimurja mađarskoj Szombatheljskoj biskupiji. Upravo su hrvatski svećenici predstavljali veliki trn u očima Mađara. Unatoč svemu Međimurci su izdržali pod mađarskom okupacijom, unatoč oštrim mjerama koje je provodila mađarska vlast uz pomoć žandara, mađarskih učitelja, činovnika, mađarona te vojske. Mislim da su vlasti NDH mogle puno bolje reagirati po pitanju Međimurja, a kroz sve četiri godine Međimurja pod mađarskom okupacijom, nisu uspjele organizirati nikakvu akciju kojom bi vratili Međimurje pod hrvatsku vlast.

Tek po jačanju NOP-a u Hrvatskoj, jača i otpor u Međimurju te mnogo mladića odlazi u partizane i počinju diverzantske akcije te napadi na pogranične straže i žandarmerijske stanice. Neki od mladića odlazili su u Kalnik, gdje je osnovan KPOH te su diverzantske akcije Međimuraca, posebno u donjem Međimurju povoljno djelovale da KPOH lakše i dulje ulazi u okupacijsko područje koje su držali Mađari. Kada je u Mađarskoj izvršen državni udar, a Hitler uspostavio njemačku vojnu upravu, dolazi do promjene političkog sustava u Mađarskoj. Zbog vrlo loših prilika u Mađarskoj te jačanju narodnog otpora u Međimurju, između NDH i Mađarske vlade je skoro došlo do dogovora oko Međimurja. Međutim, Međimurci su morali još pričekati do proljeća 1945. godine. Bugarske i sovjetske trupe zajedno su s partizanskim odredima konačno oslobodile Međimurje od mađarske vlasti.

Izvori i literature

Izvori:

- Državni arhiv za Međimurje, Kotarska oblast Čakovec i Prelog u Varaždinu, 1941.-1945., fond br. 890
- Hrvatski državni arhiv, Velika župa Zagorje, fond br. 255
- Hrvatski državni arhiv, Ministarstvo vanjskih poslova NDH, fond br. 227
- Hrvatski državni arhiv, Poslanstvo NDH Budimpešta, fond br. 1492
- Muzej Međimurja Čakovec, Rad V. kolone u Međimurju u vremenu od 1941.-1945., 28317
- Muzej Međimurja Čakovec, Hrvatski krugoval, god.IV, br. 14., 1944., 27905
- Muzej Međimurja Čakovec, „Muraköz-Megyimurje”, 1941., 5423.

Literatura:

- Anić, Nikola, Njemačka vojska u Hrvatskoj, Dom i svijet, Zagreb, 2002.
- Bauk, Franka, Povijest školstva i prosvjete u Međimurju, Zrinski, Čakovec, 1992.
- Blažeković Milan, Povijesna pripadnost Međimurja, Hrvatska misao, svezak 14-15, Buenos Aires, 1955.
- Bunjac, Borka, Pregled povijesti Međimurja, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2003.
- Bunjac, Branimir, Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914.-1947., Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2012.
- Črep, Kolarić, Hutinec i sur., Međimurje u Drugom svjetskom ratu, gl. ur. Branimir Bunjac, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec, 2007.
- Horvat, Rudolf, Povijest Međimurja, Hrvatski rodoljub, Zagreb, 1944.
- Hutinec, Goran, List Muraköz-Megyimurje kao organ mađarske okupacijske vlasti u Međimurju (1941.-1943.), Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, vol. 37, Zagreb, 2005.
- Jareb, Mario, Mediji i promidžba u NDH, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016.
- Jonjić, Tomislav, Hrvatska vanjska politika 1939.-1942., Zagreb, 2000.

- Kalšan, Vladimir, Međimurje u Drugom svjetskom ratu, Impresum Čakovec, 2006.
- Krizman, Bogdan, Ante Pavelić i ustaše, Globus, Zagreb, 1983.
- Krizman, Bogdan, Pavelić između Hitlera i Mussolinija, Globus, Zagreb, 1986.
- Krizman, Bogdan, Ustaše i Treći Reich, Globus, Zagreb, 1986.
- Kisić-Kolanović Nada, Mladen Lorković ministar urotnik, Zagreb, 1998.
- Kisić-Kolanović Nada, Zagreb-Sofija : Prijateljstvo po mjeri ratnog vremena : 1941.-1945., Zagreb, 2003.
- Kovačić, Davor, Pitanje Međimurja u redarstveno-obavještajnim odnosima NDH i Kraljevine Mađarske u Drugom svjetskom ratu, Polemos, vol. 13., Zagreb, 2010., 59-78.
- Lajtman, Juraj, Prilog historiji radničkog pokreta i narodnooslobodilačke borbe u Međimurju od 1919.-1959. godine, Čakovec, 1959.
- Milošević, Slobodan, Izbeglice i preseljenici na teritoriji Okupirane Jugoslavije 1941.-1945. godine, Beograd, 1981.
- Matković, Hrvoje, Povijest NDH, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 2002.

Sažetak

U travnju 1941. godine Njemačka napada Kraljevinu Jugoslaviju. Travanjski rat koji je trajao od 6. do 17. travnja 1941. godine, završio je kapitulacijom Kraljevine Jugoslavije. Ubrzo je Slavko Kvaternik u Zagrebu proglasio 10. 04. 1941. godine Nezavisnu državu Hrvatsku, a Mađarska je vlada bila jedna od prvih koja je priznala novo formiranu državnu tvorevinu, međutim ona je imala plan da pripoji prema "historijskom pravu" svoj nekadašnji teritorij među kojima je spadalo Međimurje, Baranja i Bačka. U samom početku njemačka je vojska prodrla u Međimurje, no tamo je kratko boravila, kako bi pod njihovom zaštitom grupa lokalnih ustaša, predvođena čakovečkim ljekarnikom Teodorom Košakom, uspostavila Ustaški stožer za Međimurje. Ustaška vlast u Čakovcu je potrala samo 8 dana, jer međimurski mađaroni šalju u Budimpeštu delegaciju tražeći okupaciju, odnosno pripojenje Međimurja Mađarskoj. Već 16. 04. mađarska vojska je okupirala Međimurje, a okupacijsko stanje je službeno uslijedilo proglasom pukovnika Zsigmonda Timara uvođenjem vojne uprave u Međimurje 9. 07. 1941. godine.

NDH i Mađarska su vodile tešku diplomatsku borbu oko pitanja Međimurja, što je dodatno zategnulo odnose između dviju država u jeku Drugog svjetskog rata. Mađarsku okupaciju Međimurja vlasti NDH nikada nisu priznavale i osuđivale su taj čin Mađarske, što je isticao i sam ministar unutarnjih te vanjskih poslova Mladen Lorković. No, Mađarska je ubrznim tempom kroz nasilnu provedbu mađarizacije preuzela sve vidove uprave na okupiranom području. Hrvatski činovnici i inteligenciju su protjerani, a na njihove službe su došli Mađarski službenici. Uveden je čitav niz mađarskih organizacija i stranaka, mađarski jezik je uveden kao službeni, škole su mađarizirane, sudilo se prema mađarskim zakonima, a Međimurci su živjeli u stalnom strahu od Mađara. Zakonom o ponovnom priključenju Južnih krajeva kruni sv. Stjepana 16. 12. 1941.godine. Međimurje je formalno bilo anektirano Mađarskoj. Vlast Mađara je na prostoru Međimurja trajala 4 godine, odnosno do travnja 1945. godine, kada bugarske i sovjetske trupe oslobađaju Međimurje.

Ključne riječi: Međimurje, okupacija, NDH, mađarizacija, Drugi svjetski rat

Abstract

In April 1941, Germany attacked the Kingdom of Yugoslavia. The April Wars that lasted from April 6th until April 17th, 1941, ended with the capitulation of the Kingdom of Yugoslavia. Very soon after that Slavko Kvaternik declared on April of 10th the Independent State of Croatia and the Hungarian government was one of the first to admit the newly formed state, but it had a plan to accede to its "historical right" its former territory, including Međimurje, Baranja and Bačka. At the very beginning, the German army broke into Međimurje, but there was a brief stay there so that under the protection of local Ustasha groups, led by the pharmacist, Theodore Košak, the axle of Ustasha for Međimurje was established. Authority of Ustasha in Čakovec last only 8 days, because the Međimurje hungarians send the delegation to Budapest for the occupation or affiliation of Međimurje to Hungary. On April 16th, the Hungarian army occupied Međimurje and the occupation status was officially followed by the proclamation of Colonel Zsigmond Timar by the introduction of military administration in Međimurje on July 9th, 1941.

NDH and Hungary conducted a difficult diplomatic struggle over the issue of Međimurje, which further tightened the relations between the two countries at the height of the Second World War. The Hungarian occupation of the Međimurje, NDH authorities never recognized and condemned the Hungarian act, as emphasized by Minister of Internal and Foreign Affairs Mladen Lorković himself. However, Hungary has taken over all aspects of governance in the occupied area in the small space of time through the violent implementation of Hungarianization. Croatian officials and intelligence were expelled, and Hungarian officials came to their offices. A whole series of Hungarian organizations and parties were introduced, the Hungarian language eventually become official, the schools were Hungarianized, everything was judged by Hungarian laws, and the people of Međimurje lived in constant fear of the Hungarians. The Law on Reconnecting the Southern Regions of St. Stjepan December 16, 1941, Međimurje was formally annexed to Hungary. The Hungarins spent four years in Međimurje, until April of 1945, when Bulgarian and Soviet troops released Međimurje from occupation.

Key words: Međimurje, occupation, ISC, hungarization, World War II